

HISTORICKO - PEDAGOGICKÉ FÓRUM

Internetový časopis pre dejiny pedagogiky
a školské múzejníctvo

1 / 2017
ročník VI

Historicko-pedagogické fórum. Internetový časopis pre dejiny pedagogiky a školské múzejníctvo. Vydáva CVTI SR – Múzeum školstva a pedagogiky.

ISSN 1338-693X

[Číslo 1/2017](#), ročník VI

Titulná strana: Interiér prvorepublikovej triedy.

O B S A H

Žiaci trenčianskeho jezuitského gymnázia v rokoch 1655 – 1773 z aspektu bydliska (L. Bernát)	3
B. F. Trentowski a P. Hečko (M. Krankus)	12
Jozef Mátej: Roky vzopätia (1964 - 1969) (V. Michalička)	25
Medaila Jána Amosa Komenského (V. Michalička)	28
Právnická fakulta UPJŠ V Košiciach, jej stručná história a medailérska tvorba (J. Slavkovský)	30
Súpis štúdií, recenzií a správ v časopise Historicko-pedagogické fórum 2012 – 2016 (V. Michalička)	35
Recenzie	41
Anotácie	43
Pokyny pre prispievateľov	44

ŽIACI TRENČIANSKEHO JEZUITSKÉHO GYMNÁZIA V ROKOCH 1655 – 1773 Z ASPEKTU BYDLISKA

Libor Bernát

Abstrakt: Na základe analýz zápisov v matrike trenčianskeho jezuitského gymnázia *Matricula Scholasticae* z rokov 1655 – 1773 zisťujeme, odkiaľ pochádzali žiaci tejto inštitúcie. Pretože jezuiti poskytovali bezplatné školstvo, nachádzame žiakov v Trenčíne predovšetkým z Trenčianskej stolice – až 2942 osôb (t. j. asi 32,7 % zo všetkých študentov), z Nitrianskej stolice 618 osôb (t. j. asi 6,9 %) a z Liptovskej stolice (76 osôb, t. j. 0,8 %). Okrem územia terajšieho Slovenska navštevovali gymnázium v Trenčíne žiaci z Čiech a Moravy 104 žiakov (t. j. asi 1,2 % zo všetkých žiakov), z Maďarska 29 žiakov (t. j. asi 0,3 % zo všetkých žiakov), ďalej 28 žiakov z Rakúska (t. j. asi 0,3 %), v tom 16 žiaci z Viedne. Údaje z matriky dopĺňujeme ešte informáciami z vysokoškolských matrik, záznamov jezuitského noviciátu a iných zdrojov. Po zrušení jezuitského rádu zaujali trenčianske gymnázium piaristi, ktorí úspešne pokračovali v činnosti jezuitov.

Kľúčové slová: žiaci, gymnázium, jezuiti, bydlisko

Key words: students, high school, Jesuits, residence

Gymnaziá zakladali jezuiti v Uhorsku postupne. Už v roku 1616, v dobe nástupu P. Pázmáňa, existovala úplná stredná škola v Trnave.¹ Kolégium bolo od založenia veľmi vyhľadávané, počet žiactva už v prvých rokoch dosahoval číslo 500, keďže ho navštevovali žiaci temer zo všetkých končín Uhorska, i keď pri tom jadro žiakov zostávalo vždy slovenského pôvodu, pochádzajúceho najmä z okolia Trnavy.²

Ďalšie gymnázium sa nachádzalo v Bratislave³ a všetky triedy otvorilo v školskom roku 1631/32. Matrika sa zachovala až od roku 1650 *Matrica gymnasii Posoniensi ab anno 1650 usque ad annum 1725*.⁴ V roku 1648 sa otvorilo ďalšie jezuitské gymnázium v Banskej Bystrici.⁵

Podľa provinciálnych záznamov z roku 1688 mali jezuiti v Uhorsku 16 gymnázií, z toho na území súčasného Slovenska desať.⁶ V Trenčianskej stolici vybudovali jezuiti dve svoje sídla: v Trenčíne a v Žiline. Trenčínu zodpovedal jeho vplyv, hustota obyvateľstva a fakt, že Trenčín bol jediným slobodným kráľovským mestom v Trenčianskej stolici. Gymnázium patrilo k ústavom strednej veľkosti. Jezuiti splnili svoju úlohu uloženú im rádom, s jeho pozitívami i negatívami.

Vyučovanie na gymnáziu v Trenčíne začalo pri kolégiu už v roku 1649. Prvým profesorom trenčianskeho jezuitského gymnázia sa stal T. Vulpianus. Vyučovalo sa v malej miestnosti.⁷ V roku 1655 už navštevovalo gymnázium 106 žiakov,⁸ prevažne slovenskej

---

¹ *Matrica gymnasii tum academiae Tirnaviensis ab anno 1616° ad annum 1693um*. Knižnica arcibiskupstva v Ostrihome, zbierka Batthyányho.

² VARSÍK, B.: *Národnostný problém trnavskej univerzity*. Bratislava: práce Učené spoločnosti Šafaříkovy, 1938, s. 24.

³ Zoznam profesorov gymnázia pozri SCHÖNVITZKY, B. *A pozsonyi kir. kath. főgymnasium története*. Pozsony: Eder I. könyvnyomdája, 1896, s. 190.

⁴ Rukopis je uložený v Knižnici arcibiskupstva ostrihomského, zbierka Batthyányho. VARSÍK, B., c. d., s. 79.

⁵ *Dejiny Spoločnosti Ježišovej na Slovensku. 1561 – 1988*. Eds. KRAPKA, Emil, MIKULA, Vojtech. Cambridge (Ontario): Dobrá kniha, 1990, s. 111 a nasl.

⁶ *Catalogi personarum et officiorum provinciae austriacae S. I. IV. 1666 – 1683*. Ed. L. Lukács. Romae: Institutum historicum S. I., 1990, s. 733 – 786.

⁷ BRANECKÝ, J.: Príchod jezuitov do Trenčína a začiatok protireformácie. In *Slovák*, 1926, roč. 8, č. 78, s. 2, porovnaj HAVRAN, J. *Historia domus: dejiny trenčianskeho gymnázia do r. 1948*. In Pamätnica trenčianskeho

národnosti a vyučovalo sa po triedu *poetae*.⁹ Záznamy sa zachovali až od roku 1655. Školský rok začínal zvyčajne v decembri a končil v septembri skúškami. Matrika *Matricula Scholasticae Juventutis R. M. Gymnasii Trenchiniensis ab Anno 1655 inchoata, usque 1755 continuata* sa zachovala v Spolku svätého Vojtecha v Trnave pod signatúrou AR I., n. 1.

Obr. č. 1: Titulná strana a zápis z roku 1665 *Matriculy Scholasticae*

Ak prichádzali žiaci študovať na trenčianske jezuitské gymnázium, tak ich prefekt školy (*prefectus scholarum*), alebo ním poverená osoba, zapísal do matriky. Záznam obsahoval najskôr školský rok, potom meno rektora kolégia,¹⁰ prefekta školy¹¹ a pedagógov (*professores*)¹² s príslušnými triedami. Zápisy pre školský rok boli písané často dvomi a zriedkavo až tromi pisármi. Záznamy obsahujú najskôr krstné meno, priezvisko, národnosť,

gymnázia. 320 rokov trenčianskeho gymnázia, 50 rokov slovenského gymnázia, 20 rokov študentského súboru Trenčan. Trenčín : Stredná všeobecnovzdelávacia škola, 1970, s. 7 – 8. Porovnaj tiež *Dejiny Spoločnosti Ježišovej...*, s. 119.

⁸ Pojem „žiak“ používame gymnazistov, zatiaľ čo pre poslucháčov vysokých škôl uprednostňujeme pojem „študent“.

⁹ *Matricula Scholasticae..., Juventutis R. M. Gymnasii Trenchiniensis ab Anno 1655 inchoata, usque 1755 continuata*. f. 3 – 7.

¹⁰ Rektor (*rector*) bol menovaný provinciálom a predstaveným (rehoľného domu). Nezúčastňoval sa priamo pedagogického procesu, ale ak, tak výnimočne, keď mimoriadne zastupoval. Organizoval život rehoľného domu, zastupoval ho na verejnosti a v prípade trenčianskeho kolégia býval obvyčajne magistrom novicom (*novicmagister, magister novitiorum*). O tom pozri BERNÁT, L.: Rektori jezuitského gymnázia v Trenčíne v rokoch 1649 – 1773. In *HPF*, 2012, roč. 1, č. 1, s. 14 – 15.

¹¹ Pozri BERNÁT, L.: Prefekti školy trenčianskeho jezuitského kolégia v rokoch 1650 – 1773. In *HPF*, 2012, roč. 1, č. 2, s. 14-30.

¹² Zoznam všetkých vyučujúcich sa nachádza v monografii: BERNÁT, L.: *Životopisný slovník pedagógov jezuitského gymnázia v Trenčíne v rokoch 1649 – 1773*. Bratislava: Eko-konzult, 2013.

sociálny status, miesto bydliska, konfesiu, niekedy tiež vek a v niektorých školských rokoch tiež koľký rok navštevoval danú triedu. V niektorých rokoch zapisovateľ lokalitu neuvádzal, napr. v roku 1667. Od roku 1744 už zápisy obsahujú len krstné mená a priezviská žiakov. Identifikovať ich potom môžeme len ak vstúpili na akademickú pôdu, podľa matrik univerzít, alebo ak sa stali novicmi rádov, podľa záznamov v noviciátoch.

Záviselo opäť od znalostí zapisovateľa ako napísal lokalitu pôvodu žiakov a od údajov, ktoré im žiak nadiktoval. Väčšinou zaznamenali pri šľachticoch presnejšie ich miesto bydliska. Pritom tú istú lokalitu zaznamenával zapisovateľ rôznym spôsobom. Napr. ak žiak pochádzal z Turčianskej stolice, tak zápis znel: „*Thuroczyensis*“, „*ex Thurocz*“, „*de Thurocz*“ alebo len „*Thurocz*“. Presnejšie sú zaznamenaní aj žiaci z Trenčianskej stolice. Naopak, miesta bydliska žiakov z iných stolíc nie sú niekedy uvedené, alebo je zapísaná len stolica Oravská, Nitrianska, Turčianska a iné. Napr. pri žiakovi triedy *poetistae* P. Horanskom je uvedené v roku 1719 „*ex Com. Lipto*.“ – z Liptovskej stolice.¹³

Pokiaľ zapisovateľ nepoznal dedinu alebo mestečko, tak sa čitateľ stretne s rôznymi skomoleninami – napr. pri žiakovi triedy *principistae* J. Acantis¹⁴ z Varína uviedol ako lokalitu pôvodu *Parnensis*. Nerozlišovali ani medzi dedinami, pokiaľ mali rovnaký názov alebo sa odlišovali veľkosťou – napr. medzi Hornými a Dolnými Lefantovcami, Hornou a Dolnou Maríkovou, Porubou, Súčou (*Szucz*), atď. Nedokážeme však určiť v mnohých prípadoch bydlisko „*Podhradensis*“, pretože možností je viacero.

Ale ani mestečká nie sú veľmi precízne zaznamenané – napr. sa nerozlišuje niekedy medzi Novým Mestom nad Váhom (*Ujheliensis*, *VagUjheliensis*) a Kysuckým Novým Mestom (*Ujheliensis*, *KisizUjheliensis*). Miesto bydliska tak môžeme určiť len vďaka znalosti rodu. Napr. významný rod Krušpierov,¹⁵ pri ktorých zapisovateľ uviedol „*Ujheliensis*“, žil v Kysuckom Novom Meste. Alebo pri Bystrici niekedy je uvedená forma „*Besterzensis*“ a zriedkavejšie „*Vag-Besterzenis*“.

Problematickejšie je, keď nie je rozlišované medzi Tepličkou nad Váhom a Teplou, resp. Trenčianskou, prípadne Považskou Teplou a zápis je strohý „*Teplensis*“. Ak nepochádzal žiak zo šľachtického stavu, alebo nemáme o ňom podrobnejšie biografické údaje, napr. z matriky, alebo bol nositeľom veľmi frekventovaného priezviska, je veľmi ťažké, ak nie nemožné, určiť presne jeho bydlisko. Neraz zápisy obsahujú rôzne miesta bydliska, pôvodu. Zapisovateľ uvádzal často významnejšiu, väčšiu lokalitu pri bydlisku žiaka.

Osobitnú vrstvu tvorili žiaci, ktorých otcovia boli vo vojenskej službe, alebo boli úradníkmi a tak menili miesto bydliska. Zapisovateľ potom často uviedol napr. Trenčín

---

¹³ Pavol Horanszky (Horansky) pochádzal zo šľachtického stavu, národnosť uvádzal uhorskú a hlásil sa k rímskokatolíckej konfesii. Na jezuitskom trenčianskom gymnáziu študoval v rokoch 1719 – 1720 triedu *poetistae* a *rhetores*. Poslednú triedu navštevoval vo veku 19 rokov. *Matricula Scholasticae...*, f. 367 a 372.

¹⁴ Ján Acantis (Acanthis, Acantzis) je uvedený ako slobodník (*libertinus*), národnosť uvádzal slovenskú a konvertoval z luteranizmu. Trenčianske jezuitské gymnázium navštevoval už ako *declinista* v roku 1684, potom od roku 1685, od triedy *parvistae maiores* postupne všetky triedy až po *rhetores* v roku 1690. *Matricula Scholasticae...*, f. 164, 171, 178, 182, 188, 196 a 202. Na jezuitskom gymnáziu začal študovať vo veku desiatich rokov a posledný ročník navštevoval v 16. rokoch.

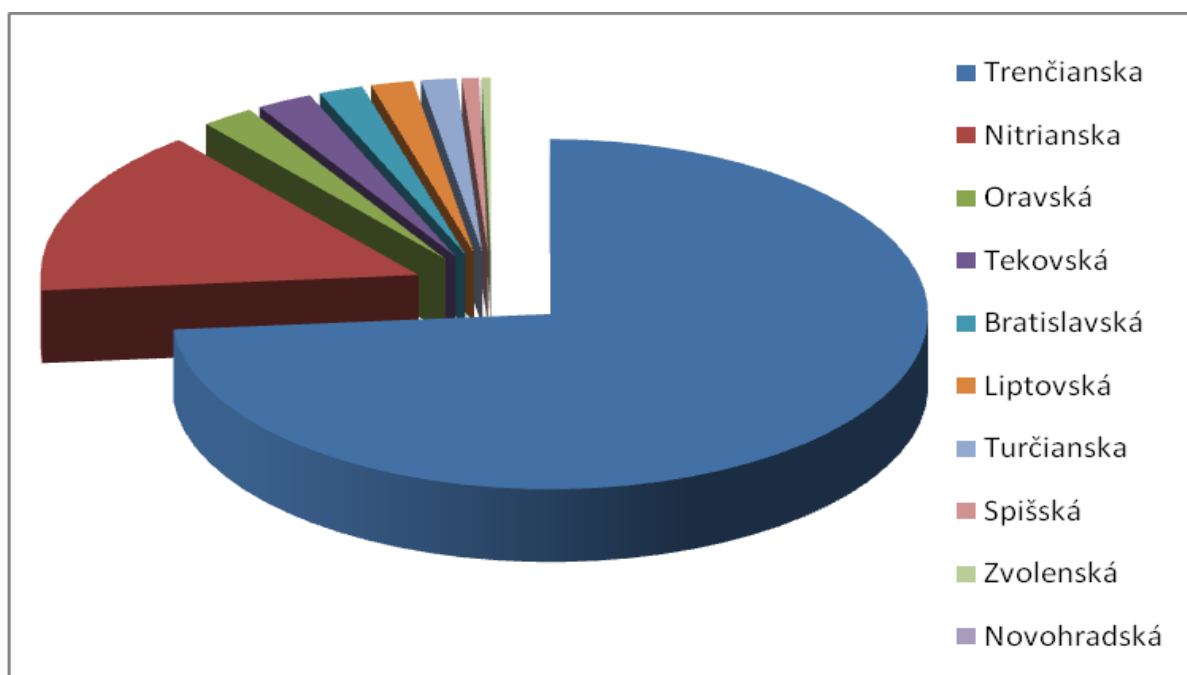
¹⁵ Predkom Krušpierovcov bol senior Hornotrenčianskeho kontubernia Štefan Krušpier st. Študovali tu traja členovia tohto rodu - Alexander v rokoch 1691 – 1692, Samuel v rokoch 1689 – 1692 a Štefan v roku 1677. Len Samuel konvertoval a neskôr študoval na Filozofickej fakulte a Teologickej fakulte Trnavskej univerzity. *Matricula Scholasticae...*, f. 198, 204, 211 a 219, BOGNÁR, K., KISS, J. M., VARGA, J. *A Nagyszombati Egyetem fokozatot szerzett halgatói 1635 – 1777*. Budapest: Eötvös Loránd Tudományegyetem Levéltára, 2002, s. 335, pozri tiež KÁDÁR, Z., KISS, B., PÓKA, A. *A Nagyszombati Egyetem Hittudományi Karának hallgatósága 1635 – 1773*. Budapest: Eötvös Loránd Tudományegyetem Levéltára a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Hittudományi Kara, 2011, s. 295.

a dodal „*ex castris*“ z hradu – ako pri šľachticovi J. Handalovi, žiakovi triedy *principistae* v roku 1716.¹⁶

Niekedy tiež zapisovateľ nezaznamenal presné miesto bydliska, ale väčšie, ktoré poznal. Napr. M. Nedecský navštevoval v rokoch 1724 – 1732 jezuitské gymnázium v Trenčíne. Vo všetkých triedach s výnimkou poslednej, je lokalita bydliska uvedená Drietoma.¹⁷ V roku 1732 zapísal v triede *rhetores* zapisovateľ miesto bydliska – Trenčín.¹⁸

Je pochopiteľné, že niektoré dedinky, predovšetkým ak pochádzal zapisovateľ z inej stolice, mu boli úplne neznáme. To sa týka tiež oblastí mimo Uhorska. Napr. v roku 1732 študoval na gymnáziu triedu *syntaxistae* J. Weis zo Sliezska a zapisovateľ uviedol pri lokalite bydliska otáznik pred názvom „*Virbefaliensis*“.¹⁹ Preto tiež sú zaznamenané niekedy stolice, ale nie mestá alebo dediny, odkiaľ pochádzal žiak.

Graf č. 1: Skladba žiakov trenčianskeho jezuitského gymnázia v rokoch 1655 – 1773 podľa bydliska v stoliaciach ležiacich na terajšom území Slovenska

Trenčianske jezuitské gymnázium navštevovali žiaci až zo 17 stolíc, ležiacich teraz na území Slovenska. Už v prvom písomne doloženom školskom roku to boli štyria žiaci z Turčianskej stolice (M. Durczek,²⁰ J. Hicko²¹, Š. a Ž. Révaiovci²²) dvaja z Nitrianskej stolice (D. Abrahamides,²³ M. Uyheli²⁴) a jeden z Liptovskej (B. Palúdzky²⁵).

¹⁶ Jan Handll pochádzal zo šľachtického stavu, národnosť uviedol nemeckú a konfesiu uvádzal rímskokatolícku. Študoval tu len v uvedenom roku. *Matricula Scholasticae...*, f. 352.

¹⁷ Mikuláš Nedecský (Nedecski, Nedecsky) pochádzal zo šľachtického rodu, národnosť má zapísanú uhorskú a konfesiu rímskokatolícku. Študoval na trenčianskom jezuitskom gymnáziu v roku 1724 triedu *declinistae* a potom postupne od roku 1726 triedu *parvistae minores* až do roku 1732 triedu *rhetores*. Školu navštevoval od ôsmeho roku. *Matricula Scholasticae...*, f. 403, 415, 421, 426, 431, 436 a 441.

¹⁸ *Matricula Scholasticae...*, f. 448.

¹⁹ Ján Weis (Veis, Waiss, Vajs) bol mešťanom, hlásiacim sa k rímskokatolíckej konfesii. Študoval tu v rokoch 1731 triedu *gramatistae*, 1735 *poetistae* a v rokoch 1736 – 1737 *rhetores*. *Matricula Scholasticae...*, f. 442, 446, 471 a 474.

²⁰ Martin Durczek tu študoval len v roku 1655 triedu *poetistae*. Národnosť má zapísanú slovenskú a hlásil sa k rímskokatolíckej viere. *Matricula Scholasticae...*, f. 3.

V grafe, kvôli prehľadnosti, sme zaznamenali len desať stolíc. Najviac žiakov pochádzalo z Trenčianskej stolice – až 2942 osôb (t. j. asi 32,7 %) a z Nitrianskej stolice 618 osôb (t. j. asi 6,9 %), potom z Liptovskej stolice (76 osôb, t. j. 0,8 %), Tekovskej stolice (95 osôb, t. j. asi 1,1 %), z Oravskej stolice (90 osôb, t. j. asi 1 %), z Bratislavskej stolice (76 osôb, t. j. 0,8 %) a z Turčianskej stolice (60 osôb, t. j. 0,7 %).

Z ďalších stolíc (Abovsko-turnianska, Gemersko-malohontská, Hontská, Komárňanská, Novohradská, Spišská, Šarišská, Užská, Zvolenská, Zemplínska) počet žiakov nepresiahol počet 30 osôb.

Žiaci z Trenčianskej stolice prišli študovať na jezuitské gymnázium asi zo 180 miest a osád. Najviac žiakov – 503 (t. j. asi 17,1 % zo žiakov Trenčianskej stolice) navštevovalo trenčianske jezuitské gymnázium z Trenčína, ale zapisovateľ mohol stotožniť mesto so stolicou, potom z Bytče 142 (asi 4,8 % zo žiakov Trenčianskej stolice) a z Beckova 109 (asi 3,7 % zo žiakov Trenčianskej stolice).

Žiakov z územia mimo terajšieho Slovenska bolo celkom 223, t. j. asi 2,5 % zo všetkých žiakov trenčianskeho jezuitského gymnázia.

---

²¹ Ján Hicko študoval na trenčianskom jezuitskom gymnázium len v roku 1655 triedu *syntaxiste*, bol libertinom, národnosť má zapísanú uhorskú a hlásil sa k rímskokatolíckej viere. *Matricula Scholasticae...*, f. 4.

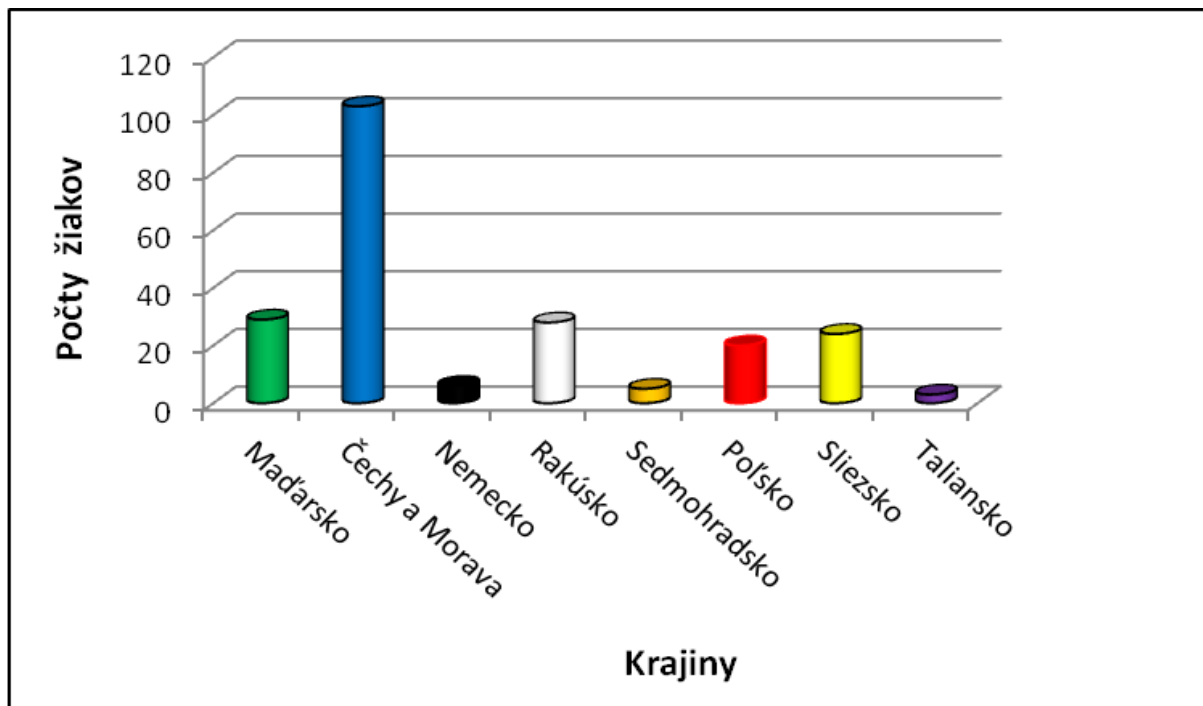
²² Štefan Révai (Revay) tu študoval v roku 1655 triedu *gramatistae*, v roku 1657 *syntaxistae* a v roku 1659 triedu *poetistae*. Pochádzal z barónskeho rodu, národnosť má zapísanú uhorskú a hlásil sa k rímskokatolíckej viere. Neskôr študoval na Filozofickej a Teologickej fakulte Trnavskej univerzity. *Matricula Scholasticae...*, f. 5, 8 a 13, BOGNÁR, K., KISS, J. M., VARGA, J. c. d., s. 157. Žigmund Révai študoval na trenčianskom jezuitskom gymnázium v roku 1655 triedu gramatistov a v roku 1657 triedu syntaxistov. Pochádzal z barónskeho rodu, národnosť má zapísanú uhorskú a hlásil sa k rímskokatolíckej viere. *Matricula Scholasticae...*, f. 5 a 8.

²³ Daniel Abrahamides študoval na trenčianskom jezuitskom gymnázium v roku 1655 triedu *gramatistae*. Potom pokračoval v štúdiách na Filozofickej fakulte Trnavskej univerzity. Pochádzal zo šľachtického stavu, národnosť má uvedenú slovenskú a hlásil sa k rímskokatolíckej viere. *Matricula Scholasticae...*, f. 4, BOGNÁR, K., KISS, J. M., VARGA, J. c. d., s. 154.

²⁴ Mikuláš Uyheli (Vyhely) študoval na trenčianskom jezuitskom gymnázium len v roku 1655 triedu *poetistov*. Pochádzal zo šľachtického stavu, národnosť má zapísanú uhorskú a hlásil sa k luteranizmu. *Matricula Scholasticae...*, f. 3.

²⁵ Baltazár Palúdzky (Palugyai) tu študoval len v roku 1655 triedu *syntaxistae*, pochádzal zo šľachtického stavu, národnosť má uvedenú slovenskú a hlásil sa k rímskokatolíckej viere. *Matricula Scholasticae...*, f. 4.

Graf č. 2: Žiaci trenčianskeho jezuitského gymnázia v rokoch 1655 – 1773 podľa bydliska z územia mimo súčasného Slovenska

Už v prvom zaznamenanom školskom roku na trenčianskom jezuitskom gymnázii študovali mimo Uhorska desiat žiaci z Moravy (V. Adami,²⁶ J. Chmely,²⁷ M. Faber, M. Frlík,²⁸ J. Klobucky,²⁹ M. Pustai,³⁰ B. Sartoris,³¹ O. Skautsky,³² B. Sputawek³³ a F. Wetzl³⁴) a jeden z Poľska (J. Molebeczky³⁵).

Najviac žiakov z územia mimo terajšieho Slovenska uvádzalo bydlisko v Čechách a na Morave 104 žiakov (t. j. asi 1,2 % zo všetkých žiakov).³⁶ Bolo prirodzené, že z Moravy bol vysoký počet žiakov. Bolo to dané jednak geografickou polohou a jednak tým, že niektorí šľachtici z Uhorska vlastnili majetky na Morave. Najviac žiakov z Moravy, až 21 žiakov,

²⁶ O ňom pozri BERNÁT, L. *Životopisný slovník...*, s. 29 – 30.

²⁷ Ján Chmely tu študoval len v roku 1655 triedu *syntaxistae*. Hlásil sa k rímskokatolíckej viere. *Matricula Scholasticae...*, f. 4.

²⁸ Matej Faber a Mikuláš Frlík tu študovali len v roku 1655 triedu gramatistov. Hlásili sa k rímskokatolíckej viere. *Matricula Scholasticae...*, f. 4.

²⁹ Ján Klobucky tu študoval len v roku 1655 triedu *parvistae maiores*. Hlásil sa k rímskokatolíckej viere. *Matricula Scholasticae...*, f. 6.

³⁰ Mikuláš Pustai (Puszay) študoval na trenčianskom jezuitskom gymnázii v roku 1655 triedu *principistae*, a v roku 1658 *poetistae*. Pochádzal z Frenštátu pod Radhošťom z poddanského stavu, národnosť má uvedenú moravskú a hlásil sa k rímskokatolíckej viere. *Matricula Scholasticae...*, f. 6.

³¹ Burian Sartoris tu študoval len v roku 1655 triedu *parvistae maiores*. Hlásil sa k rímskokatolíckej viere. *Matricula Scholasticae...*, f. 6.

³² Ondrej Skautsky tu študoval len v roku 1655 triedu *principistae*. Hlásil sa k rímskokatolíckej viere. *Matricula Scholasticae...*, f. 5.

³³ Bartolomej Sputawek tu študoval len v roku 1655 triedu *syntaxistae* a hlásil sa k rímskokatolíckej viere. *Matricula Scholasticae...*, f. 4.

³⁴ František Wetzl tu študoval len v roku 1655 triedu *principistae*. Hlásil sa k rímskokatolíckej viere. *Matricula Scholasticae...*, f. 5.

³⁵ Ján Molebeczky študoval na trenčianskom jezuitskom gymnázii len triedu *syntaxistae*. Pochádzal zo šľachtického stavu a hlásil sa k rímskokatolíckej viere. *Matricula Scholasticae...*, f. 4.

³⁶ O tom pozri BERNÁT, L. Moravané a Česi v matrici jezuitského gymnázia v Trenčíne. In *Vlastivědný věstník moravský*, 2016, roč. 68, s. 30 – 49.

uvádzalo bydlisko Brumov. Potom to bolo jedenásť žiakov z Valašských Klobouk a deväť žiaci bývali v Olomouci.

Zo stolíc ležiacich na území terajšieho v Maďarska študovalo na trenčianskom jezuitskom gymnáziu 29 žiakov (t. j. asi 0,3 % zo všetkých žiakov).

Ďalej 28 žiakov pochádzalo z Rakúska (t. j. asi 0,3 % zo všetkých žiakov), v tom 16 žiaci z Viedne. Zo Sliezska pochádzalo až 24 žiakov (t. j. asi 0,3 %), v tom z Opavy až deväť žiakov. Všetci pochádzali z meštianskej vrstvy, hlásili sa k rímskokatolíckej viere a na trenčianskom jezuitskom gymnáziu študovali v priebehu rokov 1699 – 1704.

Až 20 žiakov (t. j. 0,2 %) pochádzalo z Poľska, pritom deväť uvádzali miesto bydliska Krakov. Všetci Poliaci sa hlásili k rímskokatolíckej viere.

Miesto bydliska v Nemecku uvádzali šiesti žiaci (t. j. 0,07 % F. Ebert, J. Enkel, M. Kroker, T. Pabst, H. Peduszki, J. Placidis) a v Taliansku traja žiaci (t. j. asi 0,03 % zo všetkých žiakov – už zmienený O. Susa, L. a P. Schirnerovi).

Zo žiakov zo súčasného Maďarska uvádzalo najviac miesto bydliska Ráb, až deväť žiaci (A. Alfödi, J. Bordáni, J. Gaydagh, J. Konacz, I. a A. Korbelyovi, J. Kováč, P. Lenhart a J. Velenzey). Z ostatných miest neprekročilo žiadne počet piatich žiakov. Štyria žiaci uvádzali miesto bydliska Kluž v Sedmohradsku (Ž. Kaszoni,³⁷ Š. Kolossvari,³⁸ M. Kolosvary,³⁹ L. Kolosvari⁴⁰) a Žywiec (Saybusch, Saubusch) v južnom Poľsku, teraz Sliezske vojvodstvo (J. Dobosovich,⁴¹ A. a J. Golkoviczovi,⁴² a M. Milovsky⁴³).

Pritom, ak niekto pochádzal z inej krajiny, ešte neznamenalo, že bol tiež tej istej národnosti. Napr. už zmienený Š. Czepregi⁴⁴ uvádzal miesto bydliska Eisenstadt a bol maďarskej národnosti, alebo T. Schmitt⁴⁵ uvádzal bydlisko Šoproň, ale národnosti bol nemeckej.

Ak sledujeme žiakov na univerzitách, tak napr. niektorí, pochádzajúci z Trenčianskej stolice, na trenčianskom jezuitskom gymnáziu vôbec neštudovali, resp. v záznamoch sa nenachádzajú – napr. Š. Balog stal sa bakalárom filozofie v roku 1696 a na teologickej fakulte začal študovať v tom istom roku,⁴⁶ alebo Š. Banoczi, bakalár filozofie v roku 1696, neskôr

---

³⁷ Žigmund Kaszoni navštevoval len triedu *rhetores* v roku 1685. Pochádzal zo šľachtického stavu, národnosť uvádzal sikulskú a hlásil sa k rímskokatolíckej viere. *Matricula Scholasticae...*, f. 166.

³⁸ Štefan Kolossvari študoval na trenčianskom jezuitskom gymnáziu len v roku 1669 triedu *gramatistae*. Pochádzal zo šľachtického stavu a hlásil sa k rímskokatolíckej viere. *Matricula Scholasticae...*, f. 50.

³⁹ Michal Kolosvary študoval na trenčianskom jezuitskom gymnáziu len v roku 1671 triedu *gramatistae*. Pochádzal zo šľachtického stavu, národnosť uvádzal uhorskú a hlásil sa k rímskokatolíckej konfesii. *Matricula Scholasticae...*, f. 65.

⁴⁰ Ladislav Kolosvari (Kolossvari, Kolossvary) študoval na trenčianskom jezuitskom gymnáziu v roku 1671 triedu *principistae*, v roku 1672 triedu *gramatistae* a v roku 1675 triedu *syntaxistae*. Pochádzal zo šľachtického stavu, národnosť uvádzal uhorskú a hlásil sa k rímskokatolíckej konfesii. *Matricula Scholasticae...*, f. 65, 71 a 85.

⁴¹ Ján Dobosovich (Dobosovics) študoval na trenčianskom jezuitskom gymnáziu od roku 1687 triedu *syntaxistae* až do roku 1689 triedu *rhetores*, od 17 roku až do 19 roku. *Matricula Scholasticae...*, f. 181, 187 a 196.

⁴² Albert Golkovics (Golkovicz) študoval na trenčianskom jezuitskom gymnáziu v roku 1685 triedu *parvistae minores*, v rokoch 1686 – 1687 triedu *principistae* a v roku 1686 triedu *gramatistae*. *Matricula Scholasticae...*, f. 131, 177, 183 a 188. Ján Golkovics tu študoval v roku 1697 triedu *rhetores*. *Matricula Scholasticae...*, f. 254. Potom pokračoval v štúdiách na Filozofickej fakulte Trnavskej univerzity, kde roku 1699 získal titul Ph Bacc a v roku 1700 Ph Mag. Potom pokračoval v štúdiu na teologickej fakulte v rokoch 1700 – 1702. BOGNÁR, K., KISS, J. M., VARGA, J. c. d., s. 224, pozri tiež KÁDÁR, Z., KISS, B., PÓKA, A. c. d., s. 143.

⁴³ Matej Milovsky pochádzal zo šľachtického stavu a študoval tu v rokoch 1673 – 1674 triedu *principistae*. *Matricula Scholasticae...*, f. 73 a 79.

⁴⁴ Štefan Czepregi pochádzal zo šľachtického stavu a hlásil sa k rímskokatolíckej konfesii. Študoval tu len v tomto roku. *Matricula Scholasticae...*, f. 39.

⁴⁵ Tamže, f. 299.

⁴⁶ BOGNÁR, K., KISS, J. M., VARGA, J. c. d., 2002., s. 212

študoval na teologickej fakulte,⁴⁷ J. K. Beško,⁴⁸ právnik a básnik J. Demian, A. Zachar, profesor rétoriky a poetiky na Trnavskej univerzite, O. Madocsány, rektor jezuitského kolégia v Rábe, atď.

Nepotvrdila sa hypotéza, že by žiaci zo vzdialenejších oblastí navštevovali posledné triedy s úmyslom vstúpiť potom do noviciátu, ktorý sa nachádzal práve v Trenčíne. Ak k tomu došlo, bolo to úplne výnimočné, ale nenašli sme o tom dôkazy a ani zoznamy novicov spomenutú hypotézu nepotvrďujú.

Jezuitský rád zakladal svoje kolégiá, rezidencie a misie, aby pokryl celé územie provincie. Pritom budoval školy a tak bolo prirodzené, že žiaci nemuseli cestovať do veľkých vzdialeností. Ak k tomu predsa len došlo, mali výhodu v tom, že mohli bez väčších problémov vďaka unifikácii učebných osnov pokračovať v štúdiu.

Rozmach jezuitského rádu zastavilo až breve „*Dominus ac redemptor noster*“ pápeža Klementa XIV. z 21. júla 1773, ktorým bol rád zrušený. V roku 1773 sa začalo vyučovať 1. decembra a rektorom sa stal exjezuíta Jonáša Tajnai (vo funkcii bol až do roku 1776), ktorý tu predtým pôsobil ako správca šľachtického konviktu. Prefektom školy bol piarista Ján Baptista Zasambék. Pedagogický zbor tvorili exjezuiti, ktorí tu vyučovali aj v predchádzajúcom školskom roku. Záznamy matriky sú vedené až do roku 1776, kedy piaristi definitívne prevzali gymnázium. Exjezuiti naďalej mohli pokračovať v práci pedagógov.

Dobová kresba zachycujúca pohľad na bývalé jezuitské kolégium z prelomu 19. a 20. storočia. Fotoarchív Trenčianskeho múzea v Trenčíne.

---

⁴⁷ Tamže, s. 221

⁴⁸ Kázal nad hrobom Jozefa Ilešháziho v Trenčíne. Kázeň vyšla v prvom zväzku Rešetkovej zbierky *Kázne príhodné* (1831).

PhDr. ThMgr. Libor Bernát, CSc.
vedúci oddelenia základných odborných činností
Trenčianske múzeum v Trenčíne
tel: [+421327434431](tel:+421327434431), klp. 40
libor.bernat@muzeumtn.sk

Posúdil: PhDr. Vladimír Michalička, CSc.

B. F. TRENTOWSKI A P. HEČKO

Milan Krankus

Abstrakt: Príspevok sa zaoberá pedagogickými názormi poľského pedagóga B. F. Trentowskeho a ich recepciou v diele slovenského pedagóga P. Hečka. Autor si všíma myšlienkovú filiáciu, ale aj pôvodné filozoficko-pedagogické názory P. Hečka a hodnotí ich prínos a miesto v slovenskej pedagogike 19. st.

Kľúčové slová: Slovenská pedagogika 19. st., B. F. Trentowski, romantizmus, P. Hečko a jeho filozoficko-kultúrny projekt, filozofia mesianizmu, koncepcia človeka a výchova, národná výchova, slovenské školstvo a návrhy jeho rozvoja v matičnom období.

Miesto a význam Bronisława Ferdynanda Trentowskeho v dejinách poľskej kultúry, filozofie a pedagogiky je všeobecne známe a je predmetom trvalého záujmu historikov pedagogiky. Asi menej známa v poľských pomeroch je však skutočnosť, že na Slovensku, ktoré bolo v 19. st. súčasťou Uhorska a monarchie našiel svojho prívrženca v osobe evanjelického farára a národovca Pavla Hečka, ktorý sa na základe jeho názorov pokúsil o vytvorenie národnej pedagogiky a originálneho projektu rozvoja kultúrneho a národného života Slovákov.

V doterajšej literatúre o diele P. Hečka sa väčšinou zdôrazňovala jeho mesianistická orientácia a kresťanské postoje. Jeho vzťah k myšlienkam Trentowskeho sa obvykle vyjadroval stručnou vetou, že Hečko bol ovplyvnený Trentowskeho názormi. Aká však bola podoba tohto vplyvu a v akej forme sa uskutočnila recepcia jeho myšlienok, ktoré Hečko prijal alebo odmietal, prípadne im nevenoval pozornosť, doteraz vôbec nebolo predmetom pozornosti ani odborného skúmania. Naša štúdia je preto prvým pokusom hlbšie sa venovať myšlienkovému filiacii týchto dvoch osobností, čo zároveň môže prispieť k lepšiemu poznaniu jednej stránky slovensko-poľských kultúrnych vzťahov v 19. storočí.

Život a dielo P. Hečka. Kňaz a teológ, filozof, pedagóg a národovec Pavel Hečko sa narodil 8. júna 1825 v Dolnom Smí (dnes okr. Nové Mesto nad Váhom). Študoval v Banskej Štiavnici, Tešíne a v Bratislave, potom krátko pôsobil ako vychovávateľ, neskôr ako kaplán v Békešskej Čabe a Banskej Štiavnici. Po zvolení za farára až do smrti (24. júna 1895) pôsobil v Hodruši, malej dedine neďaleko Banskej Štiavnice, kde sa, vzdialený od kultúrnych centier, venoval svojim úvahám a literárnej činnosti. Uverejnil množstvo článkov a textov v časopisoch Orol, Sokol, Priateľ školy a literatúry, Dennica, v Letopise Matice Slovenskej a iných. Mnohé zostali v rukopisnej podobe, okrem iného aj latinsky písaná *Pedagogika*. Venoval sa otázkam filozofie, teológie, antropológie, estetickým úvahám, problémom výchovy a vzdelávania, aktuálnym otázkam národného a spoločenského života, slovenskej literatúre a kultúre, problematike národa a jeho miesta v dejinách a slovanskej kultúre. Ako konštatuje V. Gluchman, P. Hečka možno považovať „asi za najvýznamnejšieho filozofa druhej pol. 19. st. na Slovensku“¹. To isté platí podľa nás aj o jeho pedagogike, ktorá však zostala zabudnutá a bez hlbšej pozornosti historického skúmania.

Hodnotenie filozofických, ale aj spoločensko-kultúrnych a pedagogických názorov P. Hečka a jeho diela vôbec, sa menilo v súvislosti s ideovou orientáciou bádateľov

---

¹ Gluchman, V.: *Etika na Slovensku (minulosť a prítomnosť)*. Bratislava: H&H, 2008, s. 93.

a spoločenskými podmienkami. V období prvej republiky, po roku 1918 bola vplyvom pozitivistických prístupov jeho mesianistická filozofia a pedagogické názory hodnotené značne kriticky a považovali sa za prekonané. Napr. filozof J. Tvrдый považuje jeho myslenie za oneskorený výhonok mesianistickej filozofie slovanskej, ktorý sa zrodil na základe Heglovej filozofie dejín a jeho dialektickej metódy a nemá všeobecný význam. Vytýka mu nedostatok širšieho filozofického vzdelania a filozofického rozhl'adu, „ortodoxný protestantizmus augšpurský“² a nekritické slovanstvo. Aj ďalší bádatelia slovenskej kultúry a filozofického myslenia, najmä českí, považujú v tomto období jeho filozofiu za idealistickú, ortodoxne kresťanskú a bez ďalšieho vplyvu na rozvoj filozofického myslenia na Slovensku (A. Pražák, J. Vlček a i.)

J. Červenka považuje v jeho filozofii za dominantné kresťanské východiská a mesianizmus. Podľa neho sa prikláňa k reálno-idealistickej koncepcii Trentowskeho, snaží sa jeho mesianizmus prispôbiť slovenským pomerom, ale nepozná mieru a „otvoril celkom brány svojmu romantickému nacionálnemu nadšeniu“³. Vyčíta mu prehnany obraz slovenského sveta, rétorickosť až nechutný pátos, neuskutočniteľný a prakticky nemožný ideál, chorobne vybičované sebavedomie a romantickú nekritičnosť v názoroch o mesiášskom poslaní Slovákov, vystupňovaný romantizmus, hľadajúci únik z reality vo vysnenom lepšom svete, prevahu citu nad realitou. Oceňuje však jeho úprimnú snahu o rozvoj národného spoločenstva a mnohé originálne myšlienky.

Kritické hodnotenia Hečkových názorov sa objavovali aj v období socializmu (ideologicky poplatné chápanie jeho filozofie ako idealistickej), ale od pol. 60-tych rokov 20. st. sa v prácach venovaných dejinám filozofického myslenia na Slovensku objavujú aj niektoré pozitívne hodnotenia. Podľa M. Novackej je Hečko „mysliteľ udržiavajúci kontinuitu so štúrovským myslením a v nejednom smere aj rozvíjajúci jeho odkaz a naznačujúci nové možnosti filozoficko-kultúrneho myslenia na Slovensku.“⁴

Súčasný výskumy filozofického myslenia na Slovensku sa snažia o objektívnejší pohľad a zaradenie Hečka do obdobia a pomerov, v ktorých žil a pôsobil. Pozornosť sa venuje nielen jeho mesianizmu, ale objavujú sa aj príspevky, ktoré hodnotia jeho prínos k národno-emancipačnému hnutiu, rozvoju vedeckého myslenia a kultúrneho života, snahu o vytvorenie slovenskej filozofie a jej pojmovej základne. M. Hamada sa domnieva, že Hečkova filozofia je vo svojej podstate predovšetkým filozofiou kultúry vôbec a slovenskej kultúry zvlášť a „najvýznamnejšie sa jeho filozofická orientácia premietla do oblasti pedagogiky.“⁵

Hečkove pedagogické názory sa v prácach z dejín pedagogiky spomínajú len úplne okrajovo, občas sa uvádza iba jeho meno. J. Čečetka v Pedagogickom lexikone ho považuje viac za filozofa, prívrženca idealizmu, ktorého „v pedagogických článkoch zaujíma predovšetkým filozofická motivácia problému.“⁶ Poukazuje na jeho záujem o národnú výchovu a „národné problémy školstva“ a konštatuje vplyv Trentowskeho a J. G. Fichteho.

M. Novacká a M. Hamada sa snažia zladit' kresťansko-mesianistické myslenie P. Hečka s jeho pedagogickými názormi a zaradiť ich do jeho programu kultúrneho a národného rozvoja slovenskej spoločnosti druhej pol. 19. st. a pozitívne hodnotia jeho úsilie o vytvorenie slovenskej vedy a vzdelanosti. Podľa M. Novackej chcel Hečko „filozoficky, teda fundamentálne zdôvodniť slovenskú vedu a na pevné filozofické základy postaviť slovenskú

---

² Tvrдый, J.: Pavel Hečko a jeho národní pravda. In: *Bratislava* 6, 1932, s. 390.

³ Červenka, J.: Mesianizmus Pavla Hečku v jeho filozofii a výchovných názoroch. In: *Pedagogický sborník*, 1948, r. 13, č. 4, s. 220.

⁴ Novacká, M.: Filozof a pedagóg Pavol Hečko. In: *Biografické štúdie*, 7, 1978, s. 189.

⁵ Hamada, M.: Mesianistická koncepcia národnej filozofie a výchovy (P. Hečko). *Tvorba T*, II (XI) 5/1992, s. 27.

⁶ Čečetka, J.: Príručný pedagogický lexikon I. Turč. Sv. Martin: Kompas, 1943, s. 259.

pedagogiku a zároveň výchovu, pomocou ktorej sa mohol jeho filozoficko-kultúrny projekt realizovať, ďalej rozvíjať a zdokonaľovať.⁷

Filozofické východiská Hečkovej pedagogiky. P. Hečko sa inšpiroval predovšetkým myšlienkami Trentowskeho filozofie a pedagogiky, poľského mesianizmu a ruského slavjanofilstva, nemeckej romantickej filozofie a protestantskej teológie. Prekladal a publikoval Trentowskeho texty, dopĺňal jeho myšlienky vlastnými úvahami, ale hlavne pretváral ich na slovenské pomery. Sám považuje Trentowskeho za filozofa, ktorý „ďaleko vyniká nad všetkých nemeckých filozofov“⁸.

Trentowskeho a Hečka spája myšlienkový svet romantizmu, z ktorého obidvaja vyšli. Tak slovenskí bádatelia v prípade P. Hečka, ako aj poľskí v prípade Trentowskeho, poukazujú na heglóvsky pôvod ich myslenia a zároveň postupný odklon od hegelizmu. V prípade Trentowskeho ide o systém obohatený o prvky osvietenскеj filozofie, schellingovskej filozofie identity, idealistického monizmu, panteizmu, renesančného novoplatonizmu a nemeckej teozofie a mystiky. Rovnako ich spájala filozofia mesianizmu, ktorá do Hečkovej myšlienkového sústavy prenikla prostredníctvom štúdia poľských autorov 19. storočia.

Ak prijmeme názor O. Čepana o dvoch typoch slovenského romantizmu, z ktorých jeden predstavuje pragmaticko-predmetne kompromisný výklad romantického programu (Štúr a Hurban) a druhý mesianisticko-nekompromisná „panduchovnosť“ (Hodža, Hroboň),⁹ Hečka možno zaradiť k druhej skupine kultúrno-politického prúdu štúrovskej generácie 60-tych rokov. Ide o mesianistických romantikov, „ktorí nachádzali ideové podnety v protiheglóvskej argumentácii neskorého Schellinga“¹⁰. Podľa E. Városovej ide o štúrovský variant slovenského antihegelianizmu, pre ktorý je typické „odlišné hodnotenie racionalizmu a chápanie absolútna a odlišný postoj k otázke sociálnej premeny“.¹¹ Tento spôsob myslenia sa objavil v čase, keď sa ideové iniciatívy štúrovského heglóvstva vyčerpali a bolo potrebné novým spôsobom myšlienkovito reagovať na spoločensko-kultúrnu situáciu, a klásť si nové ciele v národnom hnutí. V tejto situácii sa viacerí slovenskí národní dejatelia a kultúrni pracovníci a literáti vo zvýšenej miere zaujímali aj o poľskú mesianistickú filozofiu (Cieszkowski, Libelt, Mickiewicz, Trentowski a i.). Pedagogickej problematike založenej na Trentowskeho filozofii a pedagogike sa však systematicky venoval iba P. Hečko.

S názormi Trentowskeho sa Hečko mohol zoznámiť už počas štúdia na bratislavskom lýceu, kde sa v knižnici nachádzali jeho práce a určite o nich hovoril vo svojich prednáškach aj L. Štúr. Podľa Trentowskeho nazval aj on svoju filozofiu reálno-ideálnou a k jej ústredným kategóriám patria pojmy skutočnosti, pravdy, reálneho a ideálneho, bohočloveka, božskosti, božsko-lidského sveta, národa, národnej výchovy a ďalšie, ktoré majú miesto v Trentowskeho filozofii a pedagogike.

Koncepcia človeka u Trentowskeho a Hečka. V najširšom chápaní vychádza Trentowski a po ňom aj Hečko z kritiky západného ducha, teda hlavne filozofie u románskych a germánskych národov, jej rozpoltenosti a potreby vytvorenia novej, slovanskej filozofie, založenej na predpoklade jednoty materiálnej a duchovnej skutočnosti a špecifického spôsobu jej poznávania. Empirický duch románskych národov má podľa neho receptívny, zmyslový charakter, pre germánske národy je typický metafyzický, špekulatívny prístup k skutočnosti. Novú „univerzálnu“ filozofiu charakterizuje celostný prístup. Aj podľa Hečka pravda neleží

⁷ Novacká, M.: Filozof a pedagóg Pavol Hečko, c. d., s. 189.

⁸ Hečko, P.: Filozofický pohľad na históriu sveta. Výňatok z histórie pedagogiky od Ferd. Trentowskeho. Z poľského slobodne preložil a miestami doplnil P.H. In: *Orol*, 6, 1875, č. 1, s. 23.

⁹ Čepan, O.: Romantický duch a romantická predmetnosť. In: *Slovenská literatúra*, XX, 1973, č. 2, s. 139.

¹⁰ Dupkala, R.: Štúrovci a Hegel. K problematike slovenského hegelianizmu a antihegelianizmu. Prešov: ManaCon, 1996, s. 8.

¹¹ Városová, E.: Filozofia a romantizmus. In: *Slovenská literatúra*, XX, 1973, č. 2, s. 136.

výlučne ani v reálnej ani v ideálnej krajnosti vedy, ale leží v spojení reálu s ideálom, alebo v reálno-ideálnosti. Poznanie reálno-ideálnej pravdy je pravým postihnutím skutočnosti v jej jednote hmoty a ducha a je tiež úlohou vzdelávania. „Románi sa postavili na stanovisko len reálne a preto uznali len hmotu, čo ich viedlo k materializmu, ktorý mal za následok ich mravný úpadok. Germáni zostali v čírom idealizme, popieraní skutočnosti a upadli do omylov. Len Slovania nastúpili cestu ideálno-reálnu v bohoľudskom označení a chcú sa držať živej, Bohom stvorenej skutočnosti“¹².

Najvyššou poznávacou silou empirického poznania je rozum, špekulatívneho um. Orgánom celostného, filozofického poznania (zrenie, apercepcia) je pre Trentowskeho myseľ, ktorá je „bezprostredným okom pre apercepciu“. V Chovanne potom rozoberá, ako treba jednotlivé formy poznania rozvíjať v procese výchovy a vzdelávania až po najvyšší, filozofický stupeň chápania jednoty hmoty a ducha, reálnosti a ideálnosti.

Rovnako aj Hečko rozoznáva svet vonkajší, materiálny, poznateľný zmyslami, svet vnútorný, duchovný, poznateľný rozumom, špekulatívnym poznaním a tretí „božský, bohoľudský svet“.

Ústredným pojmom Trentowskeho filozofie a pedagogiky, ktorý vo svojich úvahách používa aj Hečko, ale nachádzame ho aj u iných slovenských romantických mysliteľov, je pojem bohočloveka a božskosti človeka. Podľa E. Starzyński-Kościszko je myšlienka božskosti človeka ústrednou ideou Trentowskeho filozofie.¹³ Jej základ tvorí myšlienka, že človek a ľudstvo má predpoklad stať sa „božským“ vďaka jednej prirodzenosti s Bohom. Božskosť je atribút ľudstva a práve duch novej doby, rozvoj vedy a poznania prebúda v človeku pocit bohorovnosti a vedie ho na výšiny „bohočlovečenstva“, vedomiu podobnosti samému Bohu schopnosťou pretvárať stvorený svet. Cieľom tejto aktivity je vytvorenie „kráľovstva božieho na zemi“, ktoré sa spája s rastom racionality a ľudskosti, humanity, jedinca a ľudstva ako cieľa dejinného procesu. Nábožensko-teozofický rámec týchto úvah tvorí názor o zásadnej jednote človeka a Boha a imanentnej prítomnosti Boha vo svete. Človek je individuálna bytosť, ktorá v sebe nesie túžbu po Absolútne, ako jeho čiastka. Je materiálne bytie, ktoré v sebe nesie účasť na Absolútne, ľudská myseľ je „zrkadlo“ mysle božej, ale má značnú autonómiu a slobodu na zmenu a pretváranie stvoreného bytia, dotváranie „božieho stvorenia“. Ja človeka je slobodné. Vznik bohočloveka, rozvoj jeho imanentnej božskosti prebieha v dejinách.

Človek môže poznať všetko „lebo je plne prebudenou božkosťou, úplne seba vedomou“¹⁴. Je súčasťou božieho rozumu, ale zároveň nesie v sebe iba zárodok tendencie k božskosti, ktorá sa musí plne rozvinúť v procese rozvoja ľudského poznania a mravnosti na úrovni individuálnej a ľudstva. Samostatný, slobodný človek, schopný činu, sa stáva bohočlovekom, dovádza božkosť v človeku na najvyššiu mieru. Najdokonalejším stelesnením bohočloveka je podľa Trentowskeho filozof, romantický génius, lebo filozofovanie je získavanie božského poznania. Trentowskeho deifikácia človeka sa síce nesie v rúchu jeho špekulatívnej filozofie, ale prvkom autonómnosti a individuálnosti človeka a jeho aktivity pri tvorbe vlastného sveta je blízka koncepciám nemeckej filozofie, ktoré vznikli ako reakcia na krízu heglovského učenia o úlohe jedinca v dejinách vývinu absolútneho ducha. Podľa A. Walickeho bol svetonázor Trentowskeho v istých aspektoch blízky okruhu heglovskej ľavice s jej obranou jednotlivca a jeho práv, redukovaného vo veľkých filozofických systémoch na čiastku Absolútne. K myšlienke božskosti človeka podľa neho prišiel Trentowski úplne inou cestou než Feuerbach „ale jej obsah spoločenský a historický, bol v oboch prípadoch rovnaký: tak u teistu Trentowskeho ako u ateistu

¹² Hečko, P. Slovenský vedomec a slovenská veda. In: *Letopis Matice Slovenskej*, 5, 1868, zv. I, s. 64.

¹³ Starzyńska-Kościszko, E.: *Koncepcia człowieka rzeczywistego. Z antropologii Bronisława Ferdinanda Trentowskiego*. Olsztyn: Wyd. Univ. Warmińsko-Mazurskiego, 2004, s. 69.

¹⁴ Trentowski, B. F.: *Podstawa filozofii uniwersalnej. Wstęp do nauki o naturze*. Warszawa: PWN 1978, s. 56.

Feuerbacha myšlienka o božskosti človeka vyjadrovala v podstate antifeudálnu, liberálno-demokratickú myšlienku emancipácie ľudskej bytosti¹⁵. Rozvoj každého jedinca a zároveň celého ľudstva smeruje k slobode, morálnemu a intelektuálnemu napredovaniu.

Zastavili sme sa trošku dlhšie pri popise základných myšlienok Trentowskeho filozofie, aby nám lepšie vystúpila zhoda a odlišnosť Hečkovho chápania.

Prebudenie božskosti v človeku a povznesenie človeka (národa a ľudstva) k bohočlovečenstvu je základom aj Hečkovej filozofie a pedagogiky. V porovnaní s názormi Trentowskeho je Hečkov bohočlovek oveľa hlbšie zakotvený v tradičnom, dogmatickom, kresťanskom chápaní vzťahu človeka a Boha a jeho miesta na zemi. Rozvitie vlastných síl, dokonalé človečenstvo smeruje k naplneniu kresťanskej dokonalosti, ideálom bohočloveka je pre neho Kristus. Budovanie kráľovstva božieho na zemi nie je pre Hečka primárne vedecký a materiálny rozvoj ľudstva a jeho spoločenských štruktúr, ale budovanie skutočnej a pravej kresťanskej spoločnosti. Cieľom rozvoja človeka a ľudstva je byť verným obrazom božím v jeho dokonalosti a svätosti. Viacerí kritici P. Hečka v tom vidia konzervatívny, ortodoxný protestantizmus. V Hečkovej koncepcii dominuje princíp kresťanský, až potom národný a občiansky.

Podľa Hečka „treba k človeku pristupovať z troch stanovísk – prirodzeného, duchovného a bohoľudského (člen prírody, jednotka ducha a obraz Boha)¹⁶. Človek sa podľa neho skladá z tela a duše (reality a ideality). Je „stvorený Bohom k podobenstvu božiemu, zemský, hmotou odiaty duch¹⁷, jednota prírody a ducha, božský duch v hmote. Je „najdokonalejší tvor zeme¹⁸ a najdokonalejší prejav Boha. Svojimi schopnosťami sa podstatne odlišuje od zvierat a to hlavne rôznosťou jazykov, ktoré si vytvoril na rozdiel od zvukov zvierat, vyššími citmi, ktoré zviera nemá, duchovnou schopnosťou tvoriacou vedy a umenia a konečne sebavedomím. Preto je človek vrcholom tvorstva. Svojou telesnou schránkou je spojený s prírodou, duševnou s Bohom. Je to teda telesno-duchovná, reálno-ideálna bytosť, ktorá patrí obom svetom, pozemskému aj nebeskému, individualizovaný v tele, Bohu podobný, rozumný a nesmrteľný duch¹⁹. Človek je duch, „ktorí cíti, myslí, chce a koná, duch osobný, nesmrteľný, tvoriaci, slobodný, sebaapovedomý, v dielach svojich sa vyrazujúci²⁰. Je to jediný tvor, ktorého určením je zdokonaľovať sa a ktorý na rozvoj svojej prirodzenosti na úroveň dokonalého človečenstva a uvedomenie si svojej bohoľudskej prirodzenosti potrebuje výchovu a vzdelávanie. Je výsledkom vlastného ducha, učenia, myslenia, vzdelávania a premáhania sa, rozvinutia darov vložených doň Bohom.

Poslaním a určením človeka na tomto svete je rozvoj jeho vnútornej stránky, rozumu, mravnosti a viery, dosiahnutie pravdy a pravej ľudskosti, budovanie kráľovstva božieho na zemi a dosiahnutie spásy. Ideálom poznávajúceho bohočloveka je pre Hečka, rovnako ako pre Trentowskeho, jedinec schopný celostného poznania, preniknutia do absolútna a pochopenia božskej pravdy.

Výchova a vzdelávanie. Treba priznať, že aj v chápaní problematiky výchovy a vzdelávania sa Hečko síce pridržiava Trentowskeho, ale nedosahuje hĺbku jeho filozofovania a občas zjednodušuje jeho názory. Neprenikol napr. do Trentowskeho psychológie poznávacieho procesu u žiaka a jeho vývinu ako ho tento podrobne analyzuje v Chovanne. Napriek tomu preberá z Trentowskeho Chovanny jeho základné myšlienky o výchove, vzdelávaní, ich cieľoch a organizácii výchovno-vzdelávacieho procesu.

---

¹⁵ Walicki, A.: *Politika i religia v koncepcjach filozoficznych B. Trentowskiego*. In: *B. F. Trentowski: Stosunek filozofii do cybernetyki*. Warszawa: PWN 1974, s. XXII.

¹⁶ Hečko, P.: Človek a jeho určenie. *Letopis Matice slovenskej*, 10, 1873, s. 52.

¹⁷ Tamže, s. 51.

¹⁸ Hečko, P.: Človek a jeho vychovávanie. *Tatran (Radlinského)*, 1861, s. 5.

¹⁹ Hečko, P.: Človek a jeho určenie, c. d., s. 55.

²⁰ Hečko, P.: Človek a jeho vychovávanie, c. d., s. 8.

Hečko pripisuje zásadný význam filozofii, ktorej praktický význam pre výchovu ľudstva zabezpečuje predovšetkým pedagogika.²¹ Po vzore Trentowskeho, ktorý v Chowanne považuje pedagogiku za istý druh filozofie, považuje aj Hečko pedagogiku za aplikovanú filozofiu, filozofický program premeny človeka a ľudstva cez jeho mravný a intelektuálny vývin. Pedagogika má byť teda predovšetkým filozofiou výchovy, až potom má riešiť konkrétne úlohy výchovy a vzdelávania. Proti empirickej, materialistickej a špekulatívnej metafyzickej antropológii stavia Hečko koncepciu „skutočného človeka“.

Podobne ako Trentowski vychádza Hečko v chápaní výchovy z prechodu od stavu *in potentia* do *in actu*, dispozícií v človeku do rozvinutej ľudskosti a kresťanskej dokonalosti. „Ak je Boh ako princíp skutočnosti reálno-ideálny, človek je ním ako stvorený obraz boží *in potentia* a oživotvorený obraz boží *in actu*. Boh *in aeterno*, človek v čase rozvoja a postupu svojho“²². Úlohou vzdelávania a výchovy je prebudenie a rozvoj potenciálnej božskosti žiaka a vychovávaného. Všetky ľudské vývinové možnosti sú v človeku obsiahnuté iba potenciálne a realizujú sa iba v procese jeho formovania a smerujú k plnosti, dokonalosti človeka. Výchova znamená prevedenie a zušľachtenie ľudskej prirodzenosti zo stavu „*in potentia*“ do stavu „*in actu*“.

Úlohou pedagogiky je skúmať tento proces a urobiť dieťa „obrazom Boha“. Božsko-ľudský svet, dokonalé človečenstvo možno podľa Hečka dosiahnuť zdokonaľovaním seba, rozvinutím, telesných a duševných síl, lebo „*duch jednotlivého človeka nie je hneď tým, čím byť má, lebo on sa v každom človeku svojou cestou rozvíja a zdokonaľuje*“²³. „Človek, ktorý narodením iba podobu a možnosť človeka sebou donáša, stáva sa iba všestranným rozvitím síl a možností v ňom driemajúcich skutočným človekom, a tak to, čo v človeku ako možnosť leží, premieňa sa na skutočnosť“²⁴. Priestorom, v ktorom sa tento proces realizuje je história, ktorá približuje ľudstvo stále bližšie bohoľudskej dokonalosti.

Úplnosť človeka však podľa Trentowskeho nie je dokonalá bez rozvinutého mravného vedomia. Rozvoj rozumového chápania musí ísť u „skutočného“ človeka v jednote s mravným konaním. Preto je druhou oblasťou výchovy rozvoj mravného vedomia, morálky žiaka a chovanca. Tu sa však stretávame so zaujímavým postojom Hečka k chápaniu mravnej výchovy. Vôbec sa totiž nezaobera impulzmi k teórii mravnej výchovy, ktoré sú obsiahnuté v Trentowskeho nastolení protikladu medzi snahou o dosiahnutie pôžitku a šľachetnosti v konaní a správaní jedinca a ich prekonaní a zjednotení v skutočnom mravnom konaní. Tam, kde Trentowski poukazuje na skutočné dobro ako syntézu pôžitku a šľachetnosti, ktoré charakterizujú mravne dokonalého človeka, vytyčuje Hečko ako podstatu dobrého konania tradičné náboženské hodnoty, podriaďuje teda svetskú empirickú, utilitaristickú etiku a idealistickú etiku obetovania sa za ideál etike kresťanských cností. Trentowskeho úvahy však smerujú nielen k výchove skutočného kresťana t.j. bohočloveka, ale každého človeka, ktorý má byť „*samostatnou, slobodnou, múdrou a nad predsudkami sveta triumfujúcou bytosťou*“²⁵.

V chápaní výchovy vychádza Hečko zo základnej štruktúry človeka, ktorou je telo-duša-duch a jej podriadeniu princípu reálno-ideálnosti. Princípu celostnosti zodpovedá výchova telesná, ideálnosti duševná, reálno-ideálnemu výchova celková. Ďalej rozoznáva tri prostredia výchovy: rodinu, školu a verejný život. Výchova od najrannejšieho veku sa deje v rodine a škole a dospelý jednotlivec dovŕšuje svoju výchovu vo verejnom živote.

²¹ Hečko, P.: Dávna a terajšia vzdelanosť Slovanov a zodpovednosť jejich duševnej povahy kresťanstva. In: *Sokol*, 3, 1864, č. 7. s. 95.

²² Hečko, P.: Reálne, ideálne a pravé chápanie pravdy (I. časť). In: *Letopis Matice slovenskej*, r. 9, 1872, s. 68.

²³ Hečko, P.: Človek a jeho určenie, c. d., s. 55.

²⁴ Hečko, P.: Pochop a potreba národnej výchovy pre národ. Výňatok z rukopisu „Národná výchova“. In: *Orol*, I, 1870, č. 1, s. 26.

²⁵ Trentowski, B. F.: *Chowanna, czyli system pedagogiki narodowej*, t. 1. Wroclaw: Zakł. Narodowy im. Ossolinskich, 1970, s. 651.

V článku Človek a jeho vychovávanie rozlišuje Hečko tri spôsoby výchovy: 1) prostredníctvom rozvinutia telesných síl a spôsobilostí a vzbudením krasocitu, 2) prostredníctvom rozvinutia duchovných vlôh a darov, myslenia, poznávanie pravdy, 3) prostredníctvom rozvinutia seba povedomia a duchovno-mravnej povahy človeka, teda vzbudenia ideí dobra.²⁶ Alebo inak, cez činnosť a) telesnú b) duchovnú a c) celkovú vychovávať celistvého človeka. Dieťa má byť teda vychovávané v jednote telesnosti a duchovnosti, ako celistvá bytosť. Cieľom výchovy je telesná a duševná dokonalosť. Telesná dokonalosť sa zakladá na sile, kráse, pružnosti a vytrvalosti tela a schopnosti k telesnej práci. Výchova k nej začína v rodine. Rodičia majú viesť dieťa k náležitým pohybom tela, od útlej mladosti viesť k telesnej práci, vytrvalosti a pracovitosti, pestovať zmysly a prebúdzajú záujem o telesnú a duchovnú krásu. Okrem toho by sa každé dieťa malo naučiť nejakému remeslu, bez ohľadu na to, či to bude jeho povolaním, lebo tak sa dá najlepšie rozvíjať jeho telesná sila a spôsobilosť, telesnou činnosťou sa zlepšuje jeho zdravie, naučí sa vážiť si telesne pracujúcich ľudí a v prípade potreby nájde tak možnosť obživy.²⁷ Telesné schopnosti rozvíja aj telocvik.

Duševná dokonalosť znamená rozvíjanie duševných schopností, „ktorými prejavuje duša prostredníctvom tela svoj nadpozemský pôvod a vládne telu aj svetu ako individualizovaný duch“²⁸. Zaujímavé je, že Hečko vôbec neberie do úvahy ani neanalyzuje Trentowskeho pojem Ja (jažň), ktorý patrí k jedným z kľúčových pojmov jeho filozofie a psychológie poznania. Dieťa si v procese duchovného rozvoja uvedomuje svet okolo seba, vytvára si svet pojmov, poznáva pravdu, cíti a koná, lebo má cit, vôľu a schopnosť konať. „Ako moc citu cíti a vníma krásu, aby si stvorila svoj svet krásy, ako moc vôle podrobuje všetko svojej vláde, svojimi citmi a pomyslami prejavuje svoju činnosť v tvorení vedy, umenia a obecného dobra“²⁹.

Aj základy duševnej výchovy sa kladú v rodine. Dieťa sa tu učí reči, počúva povesti a rozprávky a poznáva všetko v dome i mimo domu a zadováži si prvé znalosti o Bohu a duši. Najdôležitejším miestom telesného a duchovného rozvoja a mravného zdokonaľovania, formovania umu, mysle, citu, ľudskosti a slušnosti je však škola, ktorá zabezpečuje duchovno-mravný rozvoj.

Túto schému reálnej a ideálnej výchovy popisuje aj v článku Reálne, ideálne a pravé chápanie pravdy, kde hovorí o reálnom myslení Románov a ideálnej orientácii Germánov a reálno-ideálnom myslení Slovanov a pripája aj historické poznámky o výchove u každého z týchto kmeňov podľa jeho filozofického zamerania.

Vychádzajúc zo základného delenia smerov filozofického myslenia Hečko rozlišuje dva smery, ktoré sa líšia chápaním sveta a jeho poznateľnosti a v každom z nich prevažuje iný typ výchovy. Prvý vychádza od bezprostrednej empirickej a zmyslovej skúsenosti a uznáva iba vonkajší svet hmoty (realizmus, senzualizmus, materializmus). Jeho predstaviteľmi v dejinách pedagogiky boli podľa Hečka napr. Condillac, Diderot, La Mettrie ale aj Rousseau. V románskom kmeni „prevažuje smer ducha, vedy a výchovy realistický a materiálny, zameraný na poznanie vonkajšieho sveta a zmyslovosť. Preto sa u nich rozvinula hlavne prírodoveda a materializmus“³⁰.

Druhý smer predstavuje ideálna nemecká výchova, založená na špekulatívnej filozofii idealizmu. Germáni, hoci sú praktickí a skúmajú aj prírodu, venujú sa hlavne duchu, ideám, vedám, filozofii, školstvu. Všetko menia na ideu a nepracujú na reálno-ideálnom rozvoji ľudstva. Ich hlavnou chybou však je, že z pocitu duchovnej prevahy chcú opanovať iné

²⁶ Hečko, P.: Človek a jeho vychovávanie, c. d., s. 16.

²⁷ Tamže, s. 22.

²⁸ Tamže, s. 28.

²⁹ Hečko, P.: Stredovek a jeho výchova. *Orol*, II, č. 2, s. 26.

³⁰ Hečko, P.: Reálne, ideálne a pravé chápanie pravdy (I. časť), c. d., s. 70.

národy a vnútiť im svoju reč a vzdelanosť. Len seba pokladajú za jadro človečenstva a chcú germanizovať a vtláčať svoju kultúru. Germánsky národ „*pod pláštikom šírenia kultúry namáha sa pozbaviť iných ich reči a národnosti*“³¹ hlavne Slovanov. Hečko výchovu u týchto troch kmeňov a ich pedagógov a ich názory posudzoval z hľadiska myslenia reálneho, ideálneho a reálne-ideálneho a končí oslavou slovanskej výchovy, ktorá sa nedá strhnúť bludmi reálneho alebo ideálneho chápania.

Prekonaním dualizmu tela a ducha vo výchove, hoci vychádzajúc z ich zjednodušeného a špekulatívneho chápania sa Hečko zaraďuje k humanistickým pedagógom 19. st., ktorí žiadajú všestranný a harmonický rozvoj človeka v jednote jeho telesnej a duševnej stránky, pretože človek je telo a duch v jednom živom celku. „*Len keď privedie v sebe obe tieto podstatné časti k dokonalej harmónii, bude celkove činným, telesne aj duchovne... Potom dokonale vyhovie všetkým podmienkam i záväzkom, ktoré od neho požaduje život v spoločnosti a oprie svoje nazeranie aj o zásady kresťanskej pravdy, bude dobrým členom rodiny, obce, národného spoločenstva aj ľudstva a bude môcť splniť mesiánske úlohy, ktoré čakajú slovenský národ*“.³²

Organizácia školstva. Hečko načrtáva pozoruhodný plán organizácie škôl, ktoré delí na elementárne, reálne a vedecké. Vidíme tu zároveň vzostup od reálneho k ideálnemu, ktorý charakterizuje aj Trentowskeho prístup k procesu poznávania skutočnosti.

Podľa prípravy na povolanie rozlišuje gymnáziá, reálne školy, učiteľské semeniská, teologické ústavy, právnické akadémie, umelecké školy a akadémie a univerzity. Na každom stupni skúma obsah vzdelávania a predmety zdôrazňujúc ich význam z hľadiska využitia pre rozvoj slovenského národa a ľudstva, vychádzajúc zo svojej koncepcie reálno-ideálnej skutočnosti (svet ľudský a božský) a spôsobov poznávania pravdy. V článku *Úvahy o tom ako má naša mládež študovať*³³ rozoberá obsah vzdelávania na jednotlivých typoch škôl, elementárnej, gymnáziách a reálnych školách. Žiada reálne vzdelávanie, ale zároveň výchovu rozumného, mravného a sebadôstojného človeka, duševných aj mravných síl a kresťanského cítenia. Tzv. vedecké školy sú pravou doménou ducha, kde sa tento najlepšie rozvíja hľadaním všeobecnej aj špeciálnej pravdy.

Súčasným školám vedeckým, gymnáziám a akadémiám vyčíta neživotnosť, suchopárnosť, nedostatok pravého vedeckého ducha, jednostrannú logiku a psychológiu, nedostatok vyučovania disciplín ako antropológia, metafyzika, filozofia dejín a práva, dejiny ľudstva, to, že poznajú len čítanie antických klasikov a nie moderných a národných. Vo filológii žiada okrem čítania a výkladu antických klasikov aj štúdium novodobých autorov, najmä slovanských, pestovanie slovanskej literatúry, stylistické cvičenia v materinskej reči a preklady do nej. Filologické vyučovanie treba doplniť počiatkami všeobecnej lingvistiky a výkladmi z logiky a metafyziky reči. V logike a psychológii treba odstrániť tradovanie zastaraných názorov a nahradiť modernými výkladmi.

Telesná a duševná dokonalosť ešte nestačia na výchovu dokonalého človeka, ak k nim nepristúpi celistvá výchova, ktorá ich zjednocuje. Jej úlohou je rozvinutie sebavedomia a vôle, jeho duchovno-mravnej povahy a vzbudenie ideí dobra, ktorá je hlavnou úlohou akadémií a univerzít a potom pokračuje vo vedeckých, literárnych a cirkevných spolkoch a verejnom živote vôbec, v ktorých sa vzdelanie jednotlivca zaokrúhľuje a dokončuje.

Učiteľ a jeho úlohy. V súvislosti s problematikou školstva a vzdelávania sa Hečko venuje aj problematike slovenského učiteľa a jeho sociálneho a spoločenského postavenia. Učitelia majú podľa neho byť rovnakej národnosti ako žiaci a majú sa vzdelávať v osobitnom

³¹ Hečko, P.: Reálne, ideálne a pravé chápanie pravdy (I. časť), c. d., s. 75.

³² Hečko, P.: Pochop a potreba národnej výchovy pre národ. Výňatok z rukopisu „Národnia výchova“. *Orol*, I, 1870, č. 1. s. 36.

³³ Hečko, P.: Úvahy o tom ako má študovať naša mládež. *Dennica*, 1871, r. 1, č. 6, s. 87.

pedagogickom ústave pri univerzite.³⁴ Do učiteľského seminára majú prichádzať žiaci po skončení gymnázia. Nemajú ich učiť kňazi. Majú poznať všetky tri krajinské reči a byť vzdelaní a vychovávaní v národnom duchu. Žiada vyššie slovenské školy a učiteľské semináre, kde budú vychovávaní po stránke odbornej a národnej. Od učiteľa žiada dokonalú znalosť reči ľudu, logické myslenie, antropologicko-psychologické vedomosti o dieťati, schopnosť jeho rozvíjania, znalosť sokratickej metódy vyučovania, názorné vyučovanie, hlbokú znalosť predmetu, zasvätenosť povolaniu, dobrú znalosť náboženstva, morálku, lásku a vernosť cirkvi a národu, trpezlivosť v povolani, schopnosť získať si úctu a autoritu, múdrosť a schopnosť udržať disciplínu. Má mať takmer encyklopedické vedomosti, znalosť logiky, psychológie a pedagogiky, ale hlavne metodiky vyučovania.

Podľa Trentowskeho píše o význame empirickej skúsenosti vo výchove v rodine a škole, v mravnej, telesnej a zdravotnej výchove a vo viere a o tzv. prakticisme³⁵.

Vedec a veda. Ak ambíciou Trentowskeho bolo vytvoriť novú filozofiu a národnú pedagogiku, ktorá by prekonala jednostrannosti empirizmu a špekulácie, ktoré pripisuje románskym a germánskym národom vo vyššej syntéze a táto úloha je určená poľskému národu, aj Hečko chce ponúknuť duchovnú a kultúrnu alternatívu pre Slovákov a slovanské národy voči európskej kultúre, hlavne nemeckej a francúzskej, voči ktorej zaujíma niekedy až prehnane odmietavý a kritický postoj. Proti západnej filozofii chce postaviť tzv. reálno-ideálny systém slovanskej filozofie a vedy, ktoré budú zodpovedať potrebám a charakteru slovenského národa a Slovanstva. Vo svojom mesianistickom chápaní úloh Slovákov a Slovanstva chce Hečko vytvorenie slovenskej vedy ako súčasť akejsi osobitnej slovanskej vedy, „*aby v nich vyrážal sa duch a život všeslovanský*“.³⁶ Má to byť veda, ktorá sa drží živej, Bohom stvorenej skutočnosti, ktorá má pomáhať rozvíjať a plniť úlohy, ktoré čakajú slovenský národ. V mesianistickej viere dochádza Hečko až k fantazírovaniu, nekritickej obhajobe osobitostí a kvalít slovanských národov vrátane Slovákov, z ktorých sa má stať mravné a intelektuálne jadro Slovanstva. Podľa neho Slovanov čaká najskvelejšia budúcnosť zo všetkých národov. Budú vynikať vo vede, umení, štátnej správe, spravodlivosti, добрote, nezištnosti, láske, mravnosti a kresťanskej ľudskosti. Spasí ľudstvo, tým že budú uskutočňovať Kristovo evanjelium medzi národmi a oslobodia všetkých utláčaných. „*Uskutočnia pravú slobodu na Zemi a rovnaké právo pre všetkých a budú viesť národy k blahu a spáse*“³⁷. Budú pracovať pre celé ľudstvo a kráľovstvo Božie na Zemi. Slovenská a slovenská veda a vzdelanosť bude pri tom hrať osobitnú úlohu, lebo románska a germánska veda poblúdila.

Predstaviteľom novej slovensko-slovanskej vedy, ktorá sa má stať majetkom všetkým, musí byť podľa Hečka vzdelanec, vedec, ktorého nazýva v dobovom vyjadrení vedomcom. Kládne naň nové požiadavky a načrtáva miestami jeho romanticky nadšený, až ideálny obraz. Slovenský vzdelanec má byť podľa neho vzdelaný na najvyššiu úroveň, má ovládať vedomosti celého sveta a všetkých čias a spájať v sebe vieru, vedu, presvedčenie a národné povedomie. Má sa snažiť odovzdať svoje vedomosti národu čo najdostupnejšou cestou a takto ho rozvíjať, „*vzdelanosť a mravnosť jeho zvelebiť a ho dokonale učlovečiť a znárodniť*“³⁸. Slovenský vzdelanec nebude iba napodobňovať vedecký pokrok vo svete. Jeho veda bude dokonalá, všet ľudská, aby s ňou spasil nielen svoj národ, ale celé ľudstvo, dokonalá syntéza reálneho a ideálneho, prijímajúca všetky klady vied iných národov

³⁴ Hečko, P.: Povolanie štátu ohľadom národnej výchovy. *Orol*, III, 1872, s. 52-53.

³⁵ Hečko, P.: Pravidlá výchovy, ktoré nám veda empirická to jest na skúsenosti založená podáva. Z Ferd. Trentowskeho pedagogiky slobodne preložil, miestami zúžil a opäť inde rozšíril a opravil. *Evanjelická škola* 1879, 3, č. 6. S. 62-65, č. 7. S. 75-76., č. 9. S. 99-101.

³⁶ Hečko, P.: Slovenský vedomec a slovenská veda, c. d., s. 64.

³⁷ Tamže, s. 72.

³⁸ Tamže, s. 65.

a pretvárajúca ich v slovanskom a slovenskom duchu. Slovanstvo čaká najslávnejšia úloha vedenia ľudstva vedou, umením a morálkou, slobodou a ľudskosťou, k blahu a spásu. Preto úloha slovenského vzdelanca, ktorý chce k nej preniknúť a vytvoriť tak vedu zodpovedajúcu slovenskému národnému duchu a kresťanskej viere, nie je ľahká. Musí očistiť filozofiu aj históriu od všetkých jej omylov a bludov, stavajúc sa vždy na reálno-ideálne stanovisko a pritom mať v svätej úcte „*kresťanstvo ako zjavenú pravdu, v ktorej je najväčšia istota, a ktorá sa dá dobre spojiť s opravdivou vedou, lebo z kresťanskej pravdy sa dozvedáme, že Boh určil slovanský kmeň a slovenský národ uskutočniť ju vo svete a s ňou i krásu a dobro*“³⁹. „*Iba ten vzdelanec, ktorý preštudoval vedu všetkých časov, vekov a národov a pokrstil ju vierou a pravdou kresťansko-slovanskou stane sa skutočným vedomcom slovenským*“⁴⁰. Úlohou novej reálno-ideálnej slovanskej filozofie nie je v prvom rade poznávať, ale pretvárať človeka cez hodnoty pravdy, dobra a krásy. Ide teda o rozvoj celého človeka, jeho racionality, mravnosti a náboženskej viery, rozvinutie jeho duchovno-mravnej povahy, vôle aj schopnosti konať u jedinca aj národa. Premena danej skutočnosti na novú začína v duchovnej premene, duchovno-mravným činom.

Sú to prehnané, romantické požiadavky, ktoré robia z vedca akéhosi polyhistora a génia, v dobových podmienkach však aj prehnaný ideál môže pôsobiť povzbudzujúco a nabádajúco, ako vízia a výzva zároveň, hoci vyjadrené nadneseným spôsobom, v duchu romanticko-mesianistického chápania. Možno v nich však zároveň vidieť úprimnú snahu o vznik slovenského vedeckého života, ktorý v tej dobe takmer neexistoval.

Národná výchova. Trentowski stotožňuje svoju univerzálnu filozofiu s novou národnou poľskou filozofiou. Jeho výchovné návrhy sú adresované celému poľskému národu. Má to byť vychovávajúca filozofia, ktorá vedie k činu, angažovaniu sa v národnom živote, ktorá prebúda národného ducha a vieru vo vlastné tvorivé schopnosti. Jej úlohou je duchovné vedenie národa, kultúrny rozmach. Ak románske národy majú empirické vedomie a germánske metafyzické, slovanský človek má v sebe spojiť vôľu, predsavzatie a čin, svedomie a charakter. Poľská národná filozofia sa týka úlohy Poliakov v budúcnosti a obrodenie človeka a národa po stránke spoločenskej, mravnej a politickej predstavuje vrchol Trentowskeho filozofickej konštrukcie. Fantázie o osobitnej poznávacej schopnosti Poliakov (zrenie) vedú Trentowskeho k úvahám o ich mesianistickej úlohe pri obnove ľudstva. Nový typ človeka spojí najlepšie vlastnosti človeka a poľské osobitosti pre plnenie úloh v rámci všeľudského pokroku a realizácii ich dejinného poslania. Tými myšlienkami ponúkal poľskej spoločnosti určitý program kultúrneho a myšlienkového smerovania, ktorý zaujal P. Hečka a do značnej miery ovplyvnil jeho koncepciu národnej výchovy. Hečko myšlienky Trentowskeho a poľského mesianizmu rozvinul a premyslel na podmienky slovenského národného života v druhej pol. 19. st. Ako konštatuje V. Gluchman, „takmer všetky filozofické a etické úvahy sa u Hečka zaoberali otázkami národa, národnosti, spoločenského pokroku a morálky, obyčajne dotýkajúc sa minulosti, prítomnosti a budúcnosti slovenského národa a Slovanov vôbec“⁴¹.

Problematike výchovy a vzdelávania u rozličných národov v staroveku, stredoveku aj novoveku sa Hečko venuje v sérii článkov z dejín pedagogiky v časopise Orol. V článku *Výchova starého veku alebo u národov starožitných* podáva podľa Trentowskeho Chowanny prehľad čínskej, japonskej, indickej, egyptskej, perzskej, rímskej a židovskej výchovy, v článku *Stredovek a jeho výchova* hodnotí stredovekú výchovu ako výsledok zlúčenia germánskeho a rímskeho ducha, a popisuje dejiny výchovy od rozpadu rímskej ríše po

³⁹ Tamže, s. 69.

⁴⁰ Tamže, s. 70.

⁴¹ Gluchman, V.: *Etika na Slovensku*, c. d., , s. 42.

reformáciu. V článku *Nový vek a jeho výchova* konštatuje, že „v stredoveku nebolo národnej výchovy, objavuje sa len v novej dobe – veku národov a národnosti“⁴².

Pre Hečka je najdôležitejším cieľom výchovy a národnej filozofie vytvorenie systému slovenskej národnej výchovy. Táto výchova sa má týkať všetkých vrstiev spoločnosti, pretože „svoje dejinné poslanie môže slovenský národ splniť len vtedy, keď predmetom výchovy budú nielen vedomosti, ale aj národné upovedomenie, ktorým musia byť preniknuté všetky vrstvy národa bez výnimky“⁴³.

Národná výchova má priviesť národ ako celok k vyššiemu stupňu ľudskosti, „pravému človečenstvu“, národnému sebauvedomeniu, cez formovanie jeho duševno-mravných vlastností a charakteru, viesť k spásu blížnych cez pravdu, krásu a dobro. Zároveň prehnaným, romanticky nadneseným a básnickým spôsobom vo viacerých článkoch opisuje národný charakter Slovákov ako absolútne ideálny, čisto ľudský, kresťanský, dokonalý, a tieto vlastnosti treba zdôrazňovať a zdokonaľovať. Vychovať národného človeka znamená podľa Hečka dať mu národné upovedomenie, prebudiť povedomie jeho národnosti, reč, ducha, zvyky, zmýšľanie, charakter, city, mravy a vzdelanosť národa, lásku k národu, cez národ pôsobiť zároveň na ľudstvo a jeho duchovno-mravný rozvoj.

Národné uvedomenie, „povedomie národnosti“, sa musí prebúdzajú už v rodine používaním materinskej reči, pestovaním národných zvykov, piesní, rozprávok a pod.⁴⁴ Škola má nadväzovať na rodinnú výchovu, vyučovať len v materinskej reči, dbať na jej krásu a bohatstvo, na vyšších stupňoch viesť k čítaniu slovenských autorov, viesť žiakov k samostatným slohovým prácam a pri výklade zo všetkých oborov prizerať vždy v prvom rade k vlastnému národu, ukazovať ako sa v tom ktorom obore uplatňoval, zoznamovať s národnými dejateľmi, poukazovať na pekné národné zvyky, zdôrazňovať národné cnosti a bojovať proti rôznym národným nerestiam.

Usmerniť výchovu v národnom duchu znamená zároveň výchovu citovú, vedenie k ideálom pravdy, krásy a dobra, čím dôjde k zušľachteniu celého národa a vzrastu jeho dokonalosti. Výchova musí viesť k vrelej láske k vlasti aby „v blahu vlasti videl každý svoje vlastné blaho a slávu“. Výchova k vlastenectvu a obetovaniu sa pre národ je teda pre Hečka jednou zo základných úloh výchovy. Iba takýmto spôsobom sa však z človeka stane zároveň skutočný občan, ktorý si váži svoju vlasť.

Okrem národného princípu je druhým znakom národnej výchovy jej kresťanský charakter. Národná výchova nesmie upadnúť do extrémov Francúzov a Germánov, ale musí mať za základ kresťanské a slovenské uvedomenie. Jej najvyššou úlohou je vychovať z človeka dobrého kresťana, lebo v tom spočíva najvyššia dokonalosť a ojazstná ľudskosť. Výchovou človeka národného, občianskeho a kresťanského dosahuje výchova svoj vrchol, „lebo tu sa rozvíja celý človek, vzdelávajú sa jeho telesné, duchovné a mravné sily, stáva sa tým, k čomu je určený“⁴⁵.

Človek takto vychovaný, podľa Hečka „neupadne do bludov reálneho a materiálneho sveta, nepodľahne ani blúzneniu idealistov, ale bude žiť naveky v službe bohoľudského sveta“⁴⁶. Splní všetky požiadavky, ktoré sa na neho kladú a stane sa dobrým členom rodiny, riadnym občanom a človekom svojho stavu, národným a kresťanským človekom. Pripraví sa na mesiánsku úlohu svojho národa tak, že každý Slovák sa stane „rodinno-národno-občiansko-kresťanským človekom“⁴⁷.

⁴² Hečko, P.: *Nový vek a jeho výchova*, *Orol*, 2, 1871, č. 4. s. 108.

⁴³ Hečko, P.: *Pochop a potreba národnej výchovy*, d. d., s. 25.

⁴⁴ Tamže, s. 25.

⁴⁵ Hečko, P.: *Človek a jeho vychovávanie*, c. d., 1861. s. 48.

⁴⁶ Hečko, P.: *Terajšia výchova národov kmeňa germánskeho, románskeho a slovanského*. *Orol*, II, 1871, č. 12. s. 379.

⁴⁷ Hečko, P.: *Človek a jeho vychovávanie*, c. d., s. 50.

Na rozdiel od spôsobov výchovy v európskych krajinách preto treba hlásať slovanskú vzájomnosť, hlavne prostredníctvom osvety a literatúry slovanských národov. Slovanský kmeň je „*tej najvyššej vzdelanosti schopný*“⁴⁸. Úlohou výchovy a vzdelávania Slovákov je prispieť k realizácii dejinného poslania slovanských národov v podobe ich prvenstva vo filozofii, mravnosti, náboženskej viere, kultúre a ľudskosti. Majú sa stať „*duševno-mravným zjednotiteľom slovanstva*“. „*My Slovania, stavše sa vo vede, priemysle a umení a terajšej civilizácii učedníkami národov germánskych, dúfame, že ich vo fyzických spôsobilostiach a daroch duševných dostihneme a prevýšime...od nás vyjde reforma sveta, kresťanstva a mravov*“⁴⁹.

Na dosiahnutie týchto cieľov musí však dohliadať a pomáhať aj štát. Povinnosťou štátu je starať sa o národnú výchovu každého národa, ktorý obýva jeho územie. Hečko popisuje ako sa jednotlivé európske štáty starajú o národnú výchovu. Na všetkých štátnych školách, alebo štátom podporovaných, žiada vyučovanie v materinskej reči.

Záver. V úvode štúdie sme konštatovali nepopierateľnú inšpiráciu P. Hečka Trentowskeho filozofiou a pedagogikou. Keď porovnáme filozofické a pedagogické názory Trentowskeho a Hečka, dôjdeme k zaujímavým zhodám a aj odlišnostiam daným prostredím aj určením ich diela, v jednom prípade poľskej, v druhej slovenskej spoločnosti. Obidvaja vychádzajú z romantizmu ako európskeho kultúrneho fenoménu, ktorý vládol od konca 18. do pol. 19. st. v umení, literatúre, filozofii, estetike a pedagogike. U oboch teda môžeme konštatovať jeho spoločné znaky, medzi ktoré patrí vplyv nemeckej, hlavne Heglovej a Schellingovej filozofie, špecifické chápanie totožnosti prírody a ducha, hodnotenie spoločensko-politických zmien a pokroku vedeckého a filozofického myslenia, snaha o „*totálne*“ poznanie a dosiahnutie absolútna, etický aktivizmus a filozofia činu, uznávanie spontánnej tvorivej podstaty človeka, kult génia a silnej individuality, idealizácia vysnívanej minulosti alebo budúcnosti (mesianizmus), učenie o bohočloveku, estetizmus, uznávanie „*zrenia*“ ako osobitného druhu poznania, záujem o národnú individualitu a výnimočné práva každej ľudskej a národnej individuality, odhalenie „*ducha národa*“, ktorý rozhoduje o jeho individuálnosti a ďalšie.

U oboch je človek slobodný a povoláný k dokonalosti, je ohnivkom v reťazi ľudského rodu, ktorý sa na ceste pokroku približuje tomuto ideálu dokonalosti Každý jedinec a národ vďaka svojej špecifčnosti majú splniť svoju osobitnú úlohu v rozvoji ľudstva. Toto chápanie človeka dalo silný impulz v smere optimizmu a pedagogického aktivizmu.

Tak Trentowski ako aj Hečko chceli vytvoriť systém národnej výchovy. Úlohou výchovy a vzdelávania je podľa obidvoch predovšetkým rozvoj Ja, prebúdanie vedomia vlastnej dôstojnosti, samostatnosti, slobody, humanity a dokonalosti človeka. Tento aktivizmus, dôraz na formovanie vôle, tvorivé úsilie je zároveň znakom celého romantického myslenia. Oslava činnosti a aktivity je podľa E. Városovej „*jedným zo základných znakov romantizmu, ktorý sa v prvej pol. 19. st. stáva mostom na zdôrazňovanie tvorivej podstaty človeka*“⁵⁰. V slovenských podmienkach 2. pol. 19. st. bola táto oslava silným impulzom na prebudenie národného života a kultúrnej aktivity. Treba prebúdať aktivitu a individuálne sily a rozvíjať ich, aby jedinec mohol splniť svoje miesto v národe a ľudstve a vnieť svoj vklad do rozvoja ľudského ducha v kultúre.

Do istej miery odlišne vyznieva ideové smerovanie oboch autorov v dôsledku kultúrneho a spoločenského určenia ich diela, ktorým je v jednom prípade poľská, v druhom slovenská spoločnosť, žijúca v podmienkach národnostného a kultúrneho útlaku. Hečko sa

⁴⁸ Hečko, P.: Dávna a terajšia vzdelanost' Slovanov, c. d., s. 129.

⁴⁹ Tamže, s. 218.

⁵⁰ Városová, E.: Filozofia a romantizmus. *Slovenská literatúra*, XX, 1973, č. 2, s. 131.

inšpiroval myšlienkami Trentowskeho a poľského mesianizmu a snažil sa ich prispôbiť slovenským podmienkam. Na srdci mu ležala predovšetkým problematika slovenského národa a jeho budúcnosti. Zatiaľ čo u Trentowskeho preniká, hoci často v mystifikovanej podobe, buržoázno-liberálny spôsob myslenia a humanistická vízia dokonalosti, ku ktorej smeruje prirodzený rozvoj človeka, u Hečka dominuje kresťanská antropológia, podľa ktorej ideál dokonalosti je transcendentný cieľ, v ktorého realizácii človek môže aj musí spolupracovať, ale ktorý on sám nie je schopný dosiahnuť vlastnými prirodzenými silami. Trentowskeho filozofiu a pedagogiku si miestami zjednodušil a nedosahuje hĺbku jeho uvažovania. Napriek tomu sa však svojou koncepciou snaží priblížiť realite a skutočným problémom slovenského národného života a „zmeniť skutočnosť“. Opierajúc sa o Trentowskeho myšlienky P. Hečko predložil kresťansko-národný, kultúrno-školský a pedagogický projekt ďalšieho rozvoja slovenskej spoločnosti, hlavne v jej duchovnej a mravnej oblasti. Preto je jeho filozofia a pedagogika a výzvy, ktoré sú v nich obsiahnuté, orientovaná v prvom rade na vyššie školstvo a vzdelanejšie vrstvy spoločnosti, inteligenciu a vzdelancov, ktorí môžu mať a majú v spoločnosti vplyv.

Požiadavkou rovnomerného rozvoja poznávacích schopností žiaka, spojenia teoretického a praktického vzdelávania, chápania vzdelávania ako celoživotného procesu, ktorý nie je samoúčelný, jeho všestrannosti, formovania charakteru, mravných cností a morálnych hodnôt v snahe o dosiahnutie ľudskosti ako najvyššieho cieľa výchova sa blíži a v mnohom zhoduje s Trentowskeho názormi na výchovu budúceho člena poľského národa.

Hečko sa úprimne snaží o povznesenie národa, v presvedčení, že prostredníctvom duchovno-mravného, kultúrneho rozvoja a rozvoja školstva a vzdelanosti sa Slováci nemôžu stratiť medzi inými národmi, naopak pozdvihnú sa medzi prvé národy v Európe a prispieval tak podstatným spôsobom k upevňovaniu národnej identity a nádeji v lepšiu budúcnosť. V podmienkach tvrdej maďarizácie žiada slovenské školy a vytvára plán organizácie slovenského školstva od najnižšieho stupňa po univerzitu. V pomeroch, ktoré vôbec neboli priaznivé pre rozvoj národného života, uvažuje o rozvoji slovenskej vedy a filozofie. Jeho projekt kultúrneho a vzdelanostného rozvoja slovenskej spoločnosti je najkomplexnejším návrhom, ktorý bol predložený verejnosti v druhej pol. 19. storočia, hoci prakticky sa vôbec nemohol realizovať. Inšpirovaný Trentowskim vytvoril filozofiu výchovy, ktorá prekračovala prakticko-metodické úvahy slovenských pedagógov 19. st. Hoci sa teoreticky ani prakticky ďalej nerozvíjala a nemala nasledovníkov, keď mesianistické hnutie v 80-tych rokoch 19. st. zaniklo, predstavuje významný príspevok do dejín slovenskej pedagogiky, ktorý je potrebné naďalej skúmať a pokúšať sa o jeho objektívne zhodnotenie.

PhDr. Milan Krankus, PhD. Pôsobí na Katedre pedagogiky FFUK v Bratislave. Venuje sa problematike filozofie výchovy, pedagogickej antropológii a pedagogike 20. St. Publikoval vo viacerých knižných publikáciách (ako spoluautor), v zborníkoch a časopisoch doma aj v zahraničí.

krankus@zoznam.sk

Posúdil: PhDr. Vladimír Michalička, CSc.

JOZEF MÁTEJ: ROKY VZOPÄTIA (1964 - 1969)

Vladimír Michalička

Abstrakt: Štúdia je ďalším pokračovaním state o vedeckej tvorbe Jozefa Máteja v druhej polovici 60. rokov 20. storočia (1964 – 1969). V uvedenej časti sledujeme ako priaznivé osobné i spoločenské podmienky vplývali na rozširovanie jeho odborného zamerania a prispievali k prehĺbeniu výsledkov historicko-pedagogického bádania.

Kľúčové slová: Jozef Mátej, martinské gymnázium, portréty učiteľov a pedagógov, rozvoj dejín pedagogiky na Slovensku.

Šesťdesiate roky 20. storočia sa v Československu niesli v atmosfére pozvoľného politického odmäku, ktorý zasiahol všetky oblasti spoločenského života. Vysokoškolské prostredie po roku 1966 pozitívne ovplyvnil nový zákon o vysokých školách, ktorý priniesol rad demokratizačných prvkov. V závere tohto desaťročia však nastal nečakaný zlom okupáciou Československa vojskami Varšavskej zmluvy a následným zastavením procesu demokratizácie, núteným odmietnutím naštartovaného reformného pohybu až k nastoleniu normalizačného kurzu, ktorý sa začal uplatňovať od roku 1969.

Jozef Mátej v tomto období naďalej pôsobil ako prednášajúci docent na Katedre pedagogiky Filozofickej fakulty UK v Bratislave a ako historik pedagogiky naďalej publikoval výsledky svojho historicko-pedagogického bádania. V rokoch 1963 – 1965 vykonával funkciu prodekanu FFUK pre politickú činnosť. Aj v osobnom živote prežíval pokojné časy v kruhu rozvetvanej rodiny. Zároveň vstupoval do najproduktívnejšieho obdobia svojho života a vo vedeckej práci sa začal presadzovať aj na medzinárodnom kolbišti.

V prvých rokoch uvedeného desaťročia mal za sebou už jednu kompilačnú brožúrku z roku 1954, tri viac-menej úspešné monografické práce a viacero časopiseckých štúdií a článkov. Jeho narastajúca vedecká produkcia sa odráža aj v štatistike. Kým v období rokov 1950 – 1959 publikoval celkovo 111 prác (monografie, zborníkové štúdie, časopisecké a novinové state a články), v nasledujúcom desaťročí (1960 – 1969) to bolo už 121 prác.¹

Z predchádzajúceho desaťročia a začiatku 60. rokov 20. storočia sme sa v predchádzajúcej časti dotkli predovšetkým dvoch jeho monografií a niekoľkých rozsiahlejších časopiseckých štúdií. V tomto období sa ďalej precizovali Mátejove hlavné odborné témy. Išlo najmä o dejiny tzv. matičných gymnázií (najmä martinského), frekventované boli profily svetových a domácich pedagogických osobností, novo sa objavila téma dokumentácie historicko-pedagogického bádania na Slovensku a sporadicky sa vracal aj k niektorým témam z predchádzajúceho obdobia.

Politicky uvoľnenejšia atmosféra umožnila historikom školstva pripomenúť si storočnice tzv. matičných gymnázií. Už na začiatku tohto desaťročia Jozef Mátej obrátil svoju pozornosť na históriu revúckeho gymnázia. Tu treba spomenúť predovšetkým jeho vystúpenie na konferencii venovanej storočnici gymnázia, kde si bližšie všimol študentský život na revúckom gymnáziu.² Následne uverejnil niekoľko správ a informácií o konaní konferencie a o jubilujúcom gymnáziu, a jeho príspevok na konferencii vyšiel aj v zborníku *Sto rokov revúckeho gymnázia 1862 - 1962*.³

¹ Pozri: Michalička, V.: *Jozef Mátej. Personálna bibliografia*. Bratislava: ÚIPŠMT, 1993. ISBN 80-7098-004-4.

² Hovorilo sa, že J. Mátej vlastnil aj originál jedného z rukopisných časopisov revúckych študentov, no túto informáciu nevieme doložiť. Nie je ani v Mátejovej pozostalosti v SNK v Martine.

³ Podrobnejšie: *Sto rokov revúckeho gymnázia*. Bratislava: SPN, 1965.

S blížiacimi jubileami ďalších dvoch gymnázií obrátil Jozef Mátej pozornosť aj na ostatné dve. Dokladá to obsiahlejšia štúdia uverejnená v roku 1964 v Jednotnej škole na pokračovanie pod názvom *Slovenské gymnáziá matičného obdobia*, ktorá v po novom hodnotila ich vznik, vývoj a miesto v dejinách nášho školstva.

Jozef Mátej sa však prednostne venoval dejinám a historickému významu Slovenského ev. a. v. nižšieho gymnázia v Martine. Podnetom pre nové spracovanie dejín tohto gymnázia spočíva v akomsi vzdaní holdu predchádzajúcemu historikovi tohto gymnázia, Jurajovi Čečetkovi. Určite v tom zohrala úloha aj vierovyznanská spriaznenosť s profilom školy a v neposlednom rade aj príprava veľkolepých osláv storočnice v roku 1967, ktorá sa uskutočnila v metropole Turca.⁴

Jozef Mátej vystúpil na konferencii s hlavným príspevkom a rozšírené vystúpenie (v konečnej podobe išlo o rozsiahlu historickú štúdiu) bolo zverejnené pod názvom *Martinské gymnázium a jeho miesto v dejinách slovenského školstva (1867 - 1875)* v rozsiahlej pamätnici z roku 1967.⁵

Štúdia je rozsiahlou prácou, ktorá doteraz nebola (čo do kvantity a hodnoty) prekonaná. Autor v nej zachytil celý historický oblúk existencie gymnázia – od prvých podnetov k jeho založeniu, prekonávania prekážok, vlastný zrod, formovanie, pedagogická a mimoškolská práca, zánik i jeho význam v našich školských dejinách. Jedinečný je autorov metodický prístup k zostaveniu štruktúry práce, dôkladná heuristika a konečne aj interpretácia pramenných a sekundárnych prameňov, keď sa dokázal vyhnúť aj dobovej frazeológii a v predchádzajúcom období často používaným nadneseným formuláciám. Je priam ukázkovým príkladom ako spracovávať históriu škôl a podľa nášho názoru patrí k jednej z najlepších prác Jozefa Máteja.

Autor úvodnej štúdie pamätnice – ako účastník podujatia – zverejnil niekoľko informačných príspevkov o konaní podujatia, menších článkov o gymnázium, ako aj štúdiu o martinskom gymnázium. V nasledujúcom roku venoval aj dva príspevky jednému z profesorov gymnázia – Jánovi Dérerovi.⁶ Časť príspevku z pamätnice – o snahách o založenie slovenského gymnázia po roku 1875 – uverejnil v katedrovom zborníku v roku 1968. Treba ešte podotknúť, že dejiny pedagogiky 19. storočia bola téma, ktorú považoval Jozef Mátej za svoju srdcovú záležitosť. K téme matičných gymnázií sa však v publikačnej podobe už nevrátil.

K frekventovanej téme patrili v 60. rokoch (a potom aj v ďalšom období) životopisné portréty významných pedagogických osobností domáceho (slovenského a českého) i zahraničného pôvodu.

Paletu slovenských osobností zverejnil v publikácii *Portréty slovenských pedagógov a vlasteneckých učiteľov*. Spracoval v nej medailóny najvýznamnejších pedagogických a učiteľských osobností (od 16. storočia po nedávnu históriu), ale ich podstatnou časťou sú fotografické portréty týchto predstaviteľov školstva a pedagogickej vedy. Bola to prvá a ojedinelá publikácia takéhoto typu pre oblasť školstva a pedagogiky, ktorá slúžila ako názorná učebná pomôcka.⁷

V Mátejom „hľadáčku“ sa od 60. rokov 20. storočia častejšie objavujú príspevky – medailóny slovenských učiteľov a pedagógov. Podrobne o nich píše M. Mihálochová vo

---

⁴ S oslavami storočnice martinského gymnázia je spojená aj aféra bývalého československého prezidenta A. Novotného, keď sa počas návštevy Martina správal hrubo k domácim hosťom a nakoniec z Martina neplánovane odišiel.

⁵ Štúdia je uverejnená na s. 9 – 166.

⁶ Signifikantné dobe je skutočnosť, že jednu z nich uverejnil v evanjelických Cirkevných listoch. To bolo vo vtedajšom období istým unikátom, keď popredný historik školstva, vysokoškolský učiteľ a komunista publikoval v cirkevnom periodiku. Niekoľko rokov predtým i po tom by bol iste vystavený straníckemu trestu.

⁷ Dodnes visia na chodbe Filozofickej fakulty UK v Bratislave, v ktorej sú priestory Katedry pedagogiky, zarámované portréty z tohto vydania. Ďalšie vydanie rovnomennej publikácie má už len knižný charakter.

svojej monografii. Zmapoval napr. život a dielo O. Chlupa, portréty učiteľov padlých v SNP, ale aj žijúcich jubilentov: L. Bakoša, F. Bokesa, F. Karšaia, G. Pavloviča, P. Vajcika, V. Václavíka. Týmito príspevkami založil tradíciu svojich medailónov, ktorých význam spočíva v tom, že ich spracoval veľmi precízne, s overenými údajmi, a tak sú podkladom aj pre ďalšie historické bádanie. Všímal si v nich nielen významné postavy, ale aj menej známych učiteľov, s ktorými mal priateľské vzťahy. K takýmto príspevkom sa vracal ešte aj v 70. a 80. rokoch 20. storočia. Svoje medzinárodné aktivity v Poľsku a NDR mapoval Jozef Mátej aj v kratších či obsiahlejších správach z vedeckých podujatí.

Osobitným druhom príspevku bola stať po prvý raz uverejnená v Jednotnej škole v roku 1967 pod názvom *Ďalší rozvoj dejín pedagogiky na Slovensku* a neskôr v Pedagogike pod variatným názvom v roku 1969. Aj tento druhý príspevok sumarizoval aktivity na poli historicko-pedagogického výskumu na Slovensku, hodnotil najmä publikačnú tvorbu jednotlivých autorov, spracované okruhy historicko-pedagogických tém, ale čo je najdôležitejšie, načrtol aj hlavné problémy zaostávania historicko-pedagogického výskumu u nás oproti susedným krajinám. Za najvážnejšie problémy považoval úzku základňu historikov školstva na konci 60. rokov 20. storočia, chýbajúcu inštitucionálnu základňu pre historicko-pedagogický výskum, slabú podporu študijných ciest a pod. V príspevku sa však pokúša aj načrtnúť osnovu vydávaných historicko-pedagogických prác (vydávanie prameňov, pôvodných monografií, spracovanie jednotlivých sektorov školstva, učebnicu a obrazovú publikáciu k dejinám školstva a pedagogiky). Je priam alarmujúce, že z programu načrtnutého v roku 1969 sa podarilo zrealizovať len zlomok plánovaných prác. Mementom sú jeho záverečné slová: „*Na Slovensku by sme im mali venovať (dejinám pedagogiky – pozn. V. M.) preto takú pozornosť, aká im právom patrí. Mali by sme pracovať tak, aby sme sa pred našimi budúcimi generáciami vedeckých pedagogických pracovníkov, učiteľov a vychovávateľov nemuseli hanbiť, že sme si patrične nevážili pedagogickú minulosť nielen nášho národa, ale aj iných národov, ktoré prispievali do spoločnej pokladnice dejín pedagogiky cennými hodnotami.*“⁸

Aktivity Jozefa Máteja na poli historicko-pedagogického bádania v druhej polovici 60. rokov pramenili jednak z pokroku jeho bádateľského myslenia, jednak z priaznivejších spoločensko-politických podmienok, ktoré v tom období ovplyvňovali aj vedu a kultúru. Paleta odborných publikácií a odborných príspevkov sa rozšírila o ďalšie témy a výsledný produkt historicko-pedagogického bádania sa podstatne prehĺbil, precizoval a oprostil sa od niektorých schematických hodnotení, ktoré sa vyskytovali v predchádzajúcom období.

PhDr. Vladimír Michalička, CSc. (1950), absolvoval v roku 1977 odbor výchova a vzdelávanie dospelých na Filozofickej fakulte UK v Bratislave, od roku 1984 pracoval v Múzeu školstva a pedagogiky v Bratislave. Zaoberá sa problematikou dejín slovenského školstva a pedagogiky, najmä 19. a 20. storočia, z tejto oblasti publikoval monografické práce a štúdie.

Kontakt: vlado0123@azet.sk

Posúdila: Mgr. Miroslava Slezáková, PhD.

---

⁸ Mátej, J.: Súčasný stav a ďalší rozvoj dejín pedagogiky na Slovensku. *Pedagogika*, 19, 1969, č. 2, s. 187.

ŠKOLSKÉ MÚZEJNÍCTVO

MEDAILA JANA AMOSA KOMENSKÉHO

Vladimír Michalička

Jednou z foriem oceňovania práce československých učiteľov, školských pracovníkov a vedeckých pracovníkov v oblasti školstva a pedagogiky v druhej polovici 20. storočia bola Medaila J. A. Komenského (1592 – 1670). Toto najvyššie pedagogické vyznamenanie socialistickej éry vzniklo na základe tézy, že treba oceniť učiteľov a školských pracovníkov, ktorí dosahovali výrazných úspechov vo výchovnovzdelávacej práci, v organizácii školstva, najmä však, že dosahovali úspechy vo výchove mladej generácie v duchu požiadaviek socialistického školstva, výchovy a vzdelávania.

Od roku 1953 toto najvyššie pedagogické vyznamenanie udeľoval prezident ČSR, resp. ČSSR, a to spravidla pri príležitosti osláv Dňa učiteľov. Bola zriadená vládny nariadením č. 73/1953 Zb. o vyznamenaniach, a čestných uznaniach pre učiteľov a iných školských pracovníkov. Udelenie vyznamenania malo motivovať k nasledovaniu príkladu tých najlepších. Zároveň s vyznamenaním získal ocenený aj diplom a preukaz ako doklad k noseniu vyznamenania. Do roku 1980 bolo na Slovensku udelených 28 takýchto vyznamenaní.¹

Pôvodne mala Medaila Jana Amosa Komenského mať tvar kruhu o priemere 27 mm. Na averze malo byť plastické poprsie Komenského, po okraji lemovanie vavrínovou ratolesťou, vľavo od poprsia letopočet narodenia 1592, napravo letopočet úmrtia 1760, pod poprsím text Jan Amos Komenský.

Na reverze medaile mal byť umiestnený text ČSR, pod ním nápis ZA ZÁSLUHY V OBORU PEDAGOGICKÝCH VĚD, po okraji medaile malo byť lemovanie lipovými ratolesťami. Raziť sa mala zo striebra, patinovaná. Medaila mala byť zavesená na závesnej sponě v tvare obdĺžnika (šírka 25 mm, dĺžka 15 mm). Hodvábná stuha mala byť červená, v strede dva pružky, z nich pravý mal mať bielu farbu.

Pri konečnej realizácii však došlo k niekoľkým menším zmenám. Na averze medaile chýbajú vavrínové ratolesti, nápis Jan Amos je umiestnený vpravo, meno Komenský vľavo a oba letopočty pod poprsím. Vľavo od poprsia je letopočet 1955. Priemer medaile je 30 mm, oproti predpokladu je aj tenšia. Rovnako usporiadanie pruhov na stuhe sa líšilo.

Rovnako zmena Ústavy ČSSR v roku 1960 nevyhnutne priniesla aj nevyhnutnosť upraviť pôvodný návrh medaile. Ako je zachytené v katalógu medailí autorov Sukeníka a Novotného, kým do roku 1960 na averze medaile bolo označenie štátu ČSR, od roku 1960 bolo pozmenené na ČSSR. Aj rozmery malej náprsnéj stužky u staršieho variantu boli 25 x 10 mm, u novšieho 38 x 10 mm.

Múzeum školstva a pedagogiky uchováva vo svojom fonde Medailu J. A. Komenského, ktorú získalo ako dar rodiny významného slovenského pedagogického pracovníka prof. PhDr. Emila Stračára, DrSc., ktorý ju získal v roku 1977. J to obojstranná medaila. Na averze pravostranný portrét J. A. Komenského, kolopis: JAN AMOS KOMENSKÝ 1592 - 1670, vpravo číslovka 1955. Na reverze lipové listy usporiadané do kruhu, v hornej časti nápis ČSSR. Vo vnútornom kruhu štvorriadkový text ZA ZÁSLUHY V OBORU PEDAGOGICKÝCH VĚD. Značka výrobcu – ZUKOV Praha. Medaila je zavesená krúžkom na stuhu pripínajúcu sa na textilný podklad špendlíkovým pripínaním. Súčasťou je aj kovová lišta obtiahnutá stužkou tej istej farby a s miniatúrou medaily. Autormi sú českí medailéri Otakar Španiel (averz) a Jiří Prádlér (reverz). Medaila je uložená v tmavomodrej

¹ *Pedagogická encyklopédia Slovenska*. Bratislava: Veda, vydavateľstvo SAV, 1984, s. 556.

etui. Je historickým paradoxom, že tomuto slovenskému pedagógovi bol udelený český variant medaile.

Medaila bola najvyšším pedagogickým vyznamenaním v rokoch 1955 až 1989. Jej nositeľ, prof. PhDr. Emil Stračár, DrS. (1923 – 1981) bol významným slovenským pedagogickým teoretikom, vysokoškolským učiteľom, dlhoročným riaditeľom Výskumného ústavu pedagogického v Bratislave, autorom početných teoretických pedagogických diel.

Posúdila: Mgr. Miroslava Slezáková, PhD.

PRÁVNICKÁ FAKULTA UPJŠ V KOŠICIACH, JEJ STRUČNÁ HISTÓRIA A MEDAILÉRSKA TVORBA

Jozef Slavkovský

Abstrakt

V predkladanom príspevku stručne charakterizujeme vznik a vývoj Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, a to najmä z hľadiska jej Právnickej fakulty. Okrem stručnej histórie tejto fakulty sa zmieňujeme o jej súčasnom stave a poslaní, ako aj o medailárskej tvorbe súvisiacej s jej vznikom a 40. výročím jej existencie. Medaily a plakety ako umelecké artefakty sú určitým záznamom histórie zobrazeným v kove a zároveň slúžia na oceňovanie tých, ktorí sa podieľali na budovaní a rozvoji tejto fakulty. Príspevok zároveň poukazuje na určitú paralelu práva a medailárskeho umenia, ktoré je výrazne dokumentované pamätnou plaketa k 40. výročiu fakulty. Tu je prezentované rímske právo svojím výrokom „*Právo je umenie dobrého a spravodlivého*“ a vlastná plaketa je zase výsledkom medailárskeho umenia, ktoré má korene tiež v starej rímskej ríši, ale znovu bolo objavené až v renesancii.

Kľúčové slová: vzdelanie, univerzita, história, právo, medaila.

Abstract

In the present paper we briefly describe the origin and development of Pavol Jozef Šafárik University in Košice, particularly in terms of its Faculty of Law. In addition to a brief history of this faculty we mention its current status and mission, as well as medal work related to its establishment and the 40th anniversary of its existence. Medals and plaques as artistic artefacts are certain kind of historical records visible in the metal and also serve to award those who participated in the creating and development of the faculty. The paper also shows some parallel between law and medal art which is well documented by commemorative plaque dedicated to the 40th anniversary of the faculty. Here the Roman law is presented by its statement “Law is the art of good and fair” and the plaque itself is a result of medal art, which also has its roots in the ancient Roman Empire, but was rediscovered only in the Renaissance. Keywords: education, university, history, law, medal.

Úvod

V druhej polovici 20. storočia sa Košice stavajú významným vysokoškolským centrom, ktoré sa postupne rozrastá, a to zvlášť intenzívne po nežnej revolúcii, keď sa vzdelávacie inštitúcie v rámci demokratizačného procesu otvorili svetu.

V roku 1959 tu bola založená Univerzita Pavla Jozefa Šafárika a v novodobých dejinách Slovenska je druhou najstaršou klasickou univerzitou na našom území. Právnická fakulta UPJŠ v Košiciach bola založená v roku 1973. História univerzitného a zvlášť právnického vzdelávania má však v Košiciach svoju tradíciu. Stará Košická univerzita */Universitas Cassoviensis/* bola založená v roku 1657, svoju činnosť ukončila v roku 1777 v rámci reorganizácie školstva v Uhorsku (v zmysle *Ratio educationis*), keď sa stala štátnou inštitúciou *Academia Regia*, ktorá sa v roku 1850 transformovala na Právnickú akadémiu a v tejto podobe pôsobila v Košiciach do roku 1922.

Vychádzajúc z týchto skutočností v predkladanom príspevku stručne charakterizujeme vznik a vývoj Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, a to najmä z hľadiska jej Právnickej fakulty. Okrem stručnej histórie tejto fakulty sa zmieňujeme o jej súčasnom stave a poslaní, ako aj o medailárskej tvorbe súvisiacej s jej vznikom a 40. výročím jej existencie.

Medaily a plakety ako umelecké artefakty sú určitým záznamom histórie zobrazenom v kove a zároveň slúžia na oceňovanie tých, ktorí sa podieľali na budovaní a rozvoji tejto fakulty.

Vznik UPJŠ v Košiciach a medaila pripomínajúca túto udalosť

Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach patrí k významným a uznávaným vzdelávacím a vedeckým ustanovizniam nielen v Slovenskej republike, ale aj vo vyspelej Európe. Od svojho vzniku v roku 1959 v zmysle zákona č. 58/59 Zb. sa výrazne zapojila do rozvoja vzdelávacieho procesu a vedeckého bádania. Univerzita bola pomenovaná po jazykovedcovi a básnikovi Pavlovi Jozefovi Šafárikovi (1795 – 1861), ktorý sa narodil v Kobeliarove, študoval v Jene a dlhodobo pôsobil v Novom Sade ako profesor a riaditeľ pravoslávneho gymnázia, odtiaľ odišiel do Prahy, kde sa venoval vedeckej práci a tam aj zomrel. Pri vzniku UPJŠ sa jej základom stali Lekárska fakulta (zal. 1948) a Filozofická fakulta, ktorá bola vytvorená z Filologickej fakulty Vyššej školy pedagogickej pôsobiacej v Prešove od roku 1953. Postupne boli zriadené ďalšie fakulty, a to Prírodovedecká fakulta (1963) a Právnická fakulta (1973) v Košiciach, ako aj Pedagogická fakulta (1964), Gréckokatolícka bohoslovecká fakulta (1990) a Pravoslávna bohoslovecká fakulta (1990) v Prešove.

Obrodný proces a demokracia priniesli veľa pozitívneho do nášho vysokoškolského štúdia, ale aj niektoré zložitosti, čo vyústilo až do rozdelenia tejto vzdelávacej inštitúcie. Tak 1. januára 1997 bola UPJŠ v Košiciach rozdelená na dve univerzity: UPJŠ v Košiciach a Prešovskú univerzitu v Prešove. Po tomto rozdelení na UPJŠ v Košiciach ostali tri fakulty, lekárska, prírodovedecká a právnická. Nové trendy rozvoja spôsobili to, že v roku 1998 tu vzniká Fakulta verejnej správy UPJŠ a v roku 2007 Filozofická fakulta UPJŠ. Takže v súčasnosti na UPJŠ v Košiciach pôsobí päť fakúlt.

Okrem archívnych materiálov a obsiahlej literatúry súvisiacej so vznikom a vývojom tejto vzdelávacej inštitúcie sa zachovali aj umelecké artefakty – medaily, ktoré boli realizované za účelom dokumentácie zrodu a určitých výročí UPJŠ v Košiciach. Nakoľko pochádzajú od nášho významného medailéra Rudolfa Pribiša, stali sa pýchou univerzity a cťou pre tých, ktorí boli nimi odmenení. Tu prezentujeme medailu, ktorá je spätá so zrodom univerzity. Týmto medailérom boli realizované aj medaily k 15. a 25. výročiu UPJŠ.

Obr. 1: Medaila Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Výrobca Mincovňa Kremnica 1962. Medailér: Rudolf Pribiš. Medaila: a., r., patinovaný tombak, Ø 70 mm (obr. 1). Medaila bola razená dodatočne na počesť založenia univerzity a slúžila na oceňovanie tých, ktorí sa pričínili o jej vznik a neskorší rozvoj.

Na líčnej strane je reliéf Šafárikovho poprsia v ľavom profile s nápisom po jeho obvode UNIVERZITA PAVLA JOZEFA ŠAFÁRIKA KOŠICE. V úrovni poprsia vľavo sú uvedené roky narodenia i úmrtia Šafárika a vpravo signatúra medailéra a rok zhotovenia 62. Na rube je vo vrchnej pravej časti otvorená kniha s lipovou ratolesťou a v spodnej v štyroch riadkoch nápis USTANOVENÁ VLÁDNÝM NARIADENÍM R. 1959.

Vznik, vývoj a súčasný stav Právnickej fakulty UPJŠ v Košiciach

Ako sme v úvode uviedli, v Košiciach existovala tradícia právnického vzdelávania, keď tu v rámci rakúsko-uhorskej monarchie pôsobila Právnická akadémia, ktorá prešla určitými štrukturálnymi zmenami hlavne po rakúsko-uhorskom vyrovnaní v roku 1867, ale nemala všetky práva ako typické univerzitné právnické fakulty. Mestské zastupiteľstvo v Košiciach sa snažilo o zriadenie univerzity, čo viedlo aj k výstavbe novej budovy pre túto inštitúciu, do ktorej sa presťahovala v roku 1894 a pôsobila tam až do svojho zániku v roku 1922.

Už pri vzniku Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach v roku 1959 sa uvažovalo aj o jej dokompletizovaní o prírodovedeckú a právnickú fakultu. To sa však realizovalo až v rokoch 1963 a 1973. Právnická fakulta bola ustanovená vydaním nariadenia vlády Slovenskej socialistickej republiky č. 88/1973 Zb. zo dňa 9. júla 1973 „O zriadení Právnickej fakulty Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach“ s účinnosťou jej pôsobenia od školského roku 1973/1974. Slávnostné otvorenie prvého školského roku Právnickej fakulty UPJŠ spolu s inauguráciou jej prvého dekana sa uskutočnilo dňa 28. septembra 1973 v Štátnom divadle v Košiciach. Začatím činnosti novej fakulty zaniklo detašované pracovisko Právnickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave, ktoré tu realizovalo výučbu od školského roku 1970/1971.

So vznikom fakulty nastal aj problém zabezpečenia insígnií pre hlavných predstaviteľov jej vedenia a v súvislosti s tým bola razená aj medaila prezentujúca vznik Právnickej fakulty UPJŠ v Košiciach v Mincovni Kremnica, ktorá slúžila na oceňovanie pracovníkov fakulty a univerzity, ale aj osobností a inštitúcií, s ktorými spolupracuje fakulta a výraznejšie prispeli k jej rozvoju.

Obr.2: Medaila Právnickej fakulty UPJŠ v Košiciach. Výrobca Mincovňa Kremnica 1974. Medailér: Rudolf Pribiš. Medaila: a., r., patinovaný tombak, Ø 68 mm (obr. 2).

Na líčnej strane je sediaca sudkyňa na podstavci s ratolesťou, a to v ľavom profile, ľavou rukou pridržiava právnu knihu položenú na svojich nohách. Po obvode je nápis PRÁVNICKÁ FAKULTA UNIVERZITY P. J. ŠAFÁRIKA 1973. Na úrovni chodidiel medzi nimi a podstavcom v strede je signatúra medailéra a vpravo od podstavca je uvedený rok realizácie razenia medaily 74. Na rube je vo vrchnej pravej časti otvorená kniha s lípovou ratolesťou a v spodnej v štyroch riadkoch nápis USTANOVENÁ VLÁDNÝM NARIADENÍM R. 1959.

Právnická fakulta od svojho vzniku sídli v budove bývalej Právnickej akadémie na Kováčskej ulici č. 26. Vzhľadom na nárast študentov a nedostatok priestorových kapacít pre výučbu a pre prácu katedier si fakulta postupne zabezpečovala aj ďalšie priestory. Samotný vzdelávací proces pri príprave právnikov na fakulte vychádzal z tradície, ale postupne sa aktualizoval v závislosti od spoločenských, politických a ekonomických zmien, pretože tie vyvolávajú nové právne prostredie. Výraznejšie zmeny v tomto smere nastali po Nežnej revolúcii a začiatkom tretieho tisícročia po vstupe SR do Európskej únie. Postupne podľa aktuálnych potrieb dochádzalo k usmerneniu, prípadne reštrukturalizácii štúdia, ktoré v súčasnosti v rámci bakalárskeho a magisterského štúdia má akreditovaný študijný odbor Právo. Nadväzne v doktorandskom štúdiu má fakulta akreditované tri študijné odbory: Teória a dejiny štátu a práva, Obchodné a finančné právo a Občianske právo. Výučbu na fakulte zabezpečujú pedagógovia z 8 katedier, 1 ústavu a z pracoviska právnych kliník. Okrem skvalitňovania pedagogického procesu je na fakulte venovaná pozornosť výskumu a vede. Právnická fakulta dbá na to, aby formovanie odborného profilu jej absolventov zodpovedalo potrebám spoločnosti.¹ Práve pri svojom 40. výročí fakulta nechala vyraziť plaketu, ktorou sa chcela odvdáčiť tým, ktorí sa výraznejšie pričinili o jej doterajší rozvoj.

Obr. 3: Pamätná plaketa Právnickej fakulty UPJŠ v Košiciach. Výrobca Mincovňa Kremnica 2013. Medailér nesignovaný. Jednostranná plaketa z postriebného bronzu o rozmeroch 95 x 67 mm

Na líčnej strane pamätnej plakety je v jej hornej časti nápis UNIVERZITA PAVLA JOZEFA ŠAFÁRIKA V KOŠICIACH a v spodnej PRÁVNICKÁ FAKULTA. Priestor plakety medzi týmito nápismi je vyplnený antickým motívom, čiže oknom, stĺpom, tabuľou a dvoma postavami žien, z ktorých jedná drží v ľavej ruke váhy a v pravej meč, čiže symboly práva a druhá pravou rukou poukazuje na nápis v latinčine, umiestnený na pamätnej tabuľi,

¹ Podrobnejšie informácie o Právnickej fakulte UPJŠ sú prístupné v publikácii venovanej 40. výročiu tejto fakulty (Dobrovičová, G. a kol., 2013: *40 rokov Právnickej fakulty Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach*. Vydala Univerzita P. J. Šafárika v Košiciach, 87 s.).

ktorý je v piatych riadkoch: IUS EST ARS BONI ET AEQUI (Právo je umenie dobrého a spravodlivého).

Zo stručného vyššie uvedeného prehľadu vyplýva, že Právnická fakulta UPJŠ v Košiciach je stabilizovanou vzdelávacou a výskumnou inštitúciou so zameraním na výchovu absolventov, ktorí počas celého štúdia získavajú ucelené systematické a analytické poznatky verejného a súkromného práva. Už počas štúdia majú študenti možnosť získať základné praktické skúsenosti, a to prostredníctvom právnych kliník. Takto sa stávajú spôsobilými adekvátnejšie aplikovať získané teoretické poznatky v praxi a zároveň sa dokážu cieľavedomejšie zorientovať v právnom poriadku Slovenskej republiky, ale aj v judikatúre súdov, čo im posilňuje ambície uplatnenia sa v právnej praxi. Fakulta usmerňuje vzdelávací proces tiež tým smerom, aby jej študenti morálne a odborne rástli a pracovali na svojej ľudskej a právnej rozhladenosti, a takto môžu dosiahnuť svoj kariérny rast a spoločenské uplatnenie.

Zároveň sa predstavitelia, ktorí od vzniku Právnickej fakulty UPJŠ boli a sú v jej vedení, pričínili o jej napredovanie, čo nebola vždy ľahká záležitosť, ale dokázali to v spolupráci s pedagógmi a zamestnancami fakulty. Práve tu prezentované medaily slúžili k tomu, aby potešili ocenených za činnosť, ktorou prispeli k rozvoju tejto dnes uznávanej vzdelávacej inštitúcie, a tým aj celej Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach.

Záver

Záverom je potrebné ešte poukázať na paralelu práva a medailérskeho umenia, ktoré je výrazne dokumentované pamätnou plaketou k 40. výročiu fakulty. Tu je prezentované rímske právo svojím výrokom „Právo je umenie dobrého a spravodlivého“ a vlastná plaketa je zase výsledkom medailérskeho umenia, ktoré má korene tiež v starej rímskej ríši, ale znovu bolo objavené až v renesancii. Medaily a plakety predstavujú miniatúrne umenie realizované v kove rôzneho zloženia a povrchovej úpravy, ale zároveň poukazujú na trendy a umelecký štýl medailérov, ako aj technológiu ich razenia v našej slávnej Mincovni v Kremnici.

Literatúra

Dobrovičová, G. a kol., 2013: *40 rokov Právnickej fakulty Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach*. Vydala Univerzita P. J. Šafárika v Košiciach, 87 s.

Slavkovský, J., 2014: *Medaila k 350. výročiu Košickej univerzity*. Historické zošity 24/ 2014, Zborník Dejepisného spolku v Košiciach s. 83 – 86.

Slavkovský, J., 2015: *Medailérska tvorba súvisiaca s históriou a súčasnosťou UPJŠ v Košiciach*. Manuskript 9 s.

<http://www.upjs.sk/pravnicka-fakulta/>, <http://numizmatikake.sk/clanky.html>

Autor: Ing. Jozef Slavkovský, CSc., Dejepisný spolok v Košiciach a Slovenská numizmatická spoločnosť pobočka Košice. e-mail: jozef.slavkovsky@gmail.com

Moja vďaka patrí Ing. Kataríne Horňákovej, tajomníčke Právnickej fakulty UPJŠ v Košiciach za jej poskytnutý informačný materiál a niektoré usmernenia pri spracovaní príspevku.

Posúdil: PhDr. Vladimír Michalička, CSc.

Súpis štúdií, recenzií a správ v časopise Historicko-pedagogické fórum 2012 – 2016

V minulom roku uplynulo päť rokov od chvíle, keď sme začali vydávať náš elektronický časopis Historicko-pedagogické fórum. Je len samozrejmé, že sme sa od začiatku vydávania potýkali s mnohými problémami, nakoľko všetko sme robili popri našich riadnych pracovných povinnostiach, bez finančných prostriedkov s úzkym okruhom spolupracovníkov. Máme však signály, že časopis má svoj okruh čitateľov, že každým rokom pribúdajú noví autori a nakoniec, že môžeme autorov za publikované príspevky aj honorovať.

Pri tejto príležitosti sme pripravili prehľad doteraz publikovaných štúdií, informácií a recenzií, z ktorých je možné si vytvoriť obraz o našej doterajšej práci. Budem čitateľom povďační za podnety, vyzývame historikov pedagogiky k spolupráci na tvorbe jednotlivých čísiel a veríme, že aj v ďalších rokoch bude časopis skutočným fórom pre vymieňanie si výsledkov historicko-pedagogického bádania a informácií z oblasti dejín školstva a pedagogiky.

Dejiny pedagogiky

Bernát, L.: Rektori jezuitského gymnázia v Trenčíne v rokoch 1649 – 1773.

HPF, 1, 2012, č. 1, s. 14 – 32.

Bernát, L.: Prefekti školy trenčianskeho jezuitského gymnázia v rokoch 1650 – 1773.

HPF, 1, 2012, č. 2, s. 14 – 30.

Bernát, L.: Študenti zo Slovenska na Vysokej škole strojníckeho a elektrotechnického inžinierstva ČVUT v Prahe v rokoch 1918 – 1928.

HPF, 1, 2012, č. 2, s. 76 – 86.

Bernát, L.: Skladba pedagogického zboru trenčianskeho jezuitského gymnázia v rokoch 1649 – 1714.

HPF, 2, 2013, č. 1, s. 9 – 23.

Bernát, L.: Študenti zo Slovenska na stavebnej fakulte Nemeckej vysokej školy technickej v Brne v medzivojnovom období.

HPF, 2, 2013, č. 1, s. 43 – 56. - 11.

Bernát, L.: Profesori FFUK v Prahe J. Bidlo, K. Krofta, V. Novotný a Ján Kvačala.

HPF, 3, 1014, č. 1, s. 12 – 17.

Bernát, L.: Ján Kvačala a Jozef Škultéty vo svetle vzájomnej korešpondencie.

HPF, 3, 2014, č. 2, s. 36 – 48.

Bernát, L.: Korešpondencia Jána Kvačalu a Josefa Krumpholca v 20. rokoch 20. storočia.

HPF, 4, 2015, č. 1, s. 32 – 52.

Bernát, L.: Korešpondencia Václava Novotného s Jánom Kvačalom.

HPF, 4, 2015, č. 2, s. 30 – 42.

Bernát, L.: Študenti zo Slovenska na odbore architektúry nemeckej vysokej školy technickej v Brne v medzivojnovom období.
HPF, 5, 2016, č. 1, s. 15 – 36.

Bojková, A.: Legislatívne rámce stredného a odborného školstva v predmníchovskej ČSR.
HPF, 2, 2013, č. 1, s. 34 – 42.

Bokorová, L.: Počiatky kresťanskej paideie.
HPF, 1, 2012, č. 2, s. 7 – 13.

Drenko, J.: Pohľad do dejín školy v Malých Zlievciach v 18. storočí.
HPF, 2, 2013, č. 2, s. 3 – 12.

Drenko, J.: Vokátory evanjelických rektorov v Novohrade (1784 - 1804).
HPF, 3, 2014, č. 1, s. 23 – 27.

Gašparovičová, J.: Leonard Stoeckel a jeho profesionálne formovanie.
HPF, 3, 2014, č. 2, s. 3 – 18.

Gašparovičová, J.: Pedagogická činnosť Leonarda Stoeckela.
HPF, 4, 2015, č. 1, s. 12 – 23.

Gašparovičová, J.: Bardejovský rektor Leonard Stoeckel a jeho žiaci pôsobiaci v školských službách.
HPF, 4, 2015, č. 2, s. 3 – 13.

Hašková, V.: Organizácia piaristického kolégia v Podolinci v rokoch 1643 – 1782.
HPF, 4, 2015, č. 2, s. 14 – 29.

Kičková, A.: Ľudové školy v Topoľčanoch 1918 – 1935.
HPF, 4, 2015, č. 1, s. 24 – 31.

Kičková, A.: Situácia na slovenských školách v roku 1921.
HPF, 5, 2016, č. 2, s. 3 – 10.

Kudláčová, B.: Minulosť a súčasnosť dejín pedagogiky a historicko-pedagogického výskumu.
HPF, 1, 2012, č. 1, s. 3 – 13.

Kudláčová, B.: Historicko-pedagogické bádanie: koniec alebo nový začiatok?
HPF, 2, 2013, č. 1, s. 3 – 8.

Lukáč, E.: Komeniologická problematika v aktivitách prof. PhDr. Andreja Čumu, CSc.
HPF, 3, 2014, č. 1, s. 44 – 55.

Lukáč, E.: Doc. PhDr. František Karšai, CSc. (1918 – 1975) – zakladateľ prešovskej komeniológie, obetavý pedagóg, milovník fotografie a prírody.
HPF, 4, 2015, č. 2, s. 43 – 62.

- Marks, I.: Spomienky Antona Štefánka na prínos českých učiteľov pre slovenské školstvo po roku 1918.
HPF, 1, 2012, č. 2, s. 71 – 75.
- Marks, I.: Predstavy a názory Antona Štefánka na modernú školu.
HPF, 3, 2014, č. 2, s. 29 – 35.
- Michalička, V.: Rané práce Jozefa Máteja (1944 – 1949).
HPF, 1, 2012, č. 1, s. 33 – 36.
- Michalička, V.: Kam kráčajú dejiny pedagogiky?
HPF, 1, 2012, č. 2, s. 3 – 6.
- Michalička, V.: Gustáv Kordoš: Slovák v službách uhorskej školy.
HPF, 1, 2012, č. 2, s. 31 – 59.
- Michalička, V.: Protest stredoškolských profesorov v roku 1946 v Košiciach.
HPF, 2, 2013, č. 1, s. 57 – 61.
- Michalička, V.: Prvé odborné práce Jozefa Máteja (1949 – 1957).
HPF, 2, 2013, č. 2, s. 27 – 31.
- Michalička, V.: Ján Kvačala a jeho obraz v nekrológoch.
HPF, 3, 2014, č. 1, s. 21 – 22.
- Michalička, V.: Slovenské ev. a. v. gymnázium v slovenskej odbornej spisbe.
HPF, 3, 2014, č. 2, s. 19 – 25.
- Michalička, V.: Martin Kostelný – učiteľ M. R. Štefánika.
HPF, 3, 2014, č. 2, s. 26 – 28.
- Michalička, V.: Príspevok k novým biografickým údajom o prof. PhDr. Jozefovi Mátejovi, DrSc.
HPF, 4, 2015, č. 2, s. 63 – 71.
- Michalička, V.: Jozef Mátej: V rokoch hľadania (1959 – 1964).
HPF, 5, 2016, č. 2, s. 11 – 16.
- Michalička, V.: Jediná edícia historicko-pedagogických spisov.
HPF, 5, 2016, č. 2, s. 51 – 52.
- Pačmár, R.: Kvačalovo chápanie pedagogického systému T. Campanellu.
HPF, 3, 2014, č. 1, s. 18 – 20.
- Pekařová, K.: Učiteľský zbor Bratislavskej župy.
HPF, 2, 2013, č. 1, s. 24 – 33.
- Pekařová, K.: Vybrané aspekty výchovy k zdraviu a starostlivosti o zdravie na školách v minulosti (do roku 1918).
HPF, 5, 2016, č. 1, s. 3 – 14.

Slezáková, M.: Stredoveké školy v Košiciach a ich vplyv na úroveň vzdelanosti v meste.
HPF, 4, 2015, č. 1, s. 3 – 11.

Vozárová, L.: Štátna slovenská učiteľská akadémia v Banskej Bystrici (1940 – 1949).
HPF, 3, 2014, č. 1, s. 28 – 43.

Školské múzejníctvo

Klímová, J.: Slovensko ve výukových obrazech v letech 1918 – 1939.
HPF, 5, 2016, č. 2, s. 21 – 46.

Michalička, V.: Maturitné oznámenie ako hmotný doklad o strednej škole a jej študentoch.
HPF, 1, 2012, č. 1, s. 37 – 39.

Michalička, V.: Obraz Ľudovíta Bakoša (1919 – 1974) na pozadí archívnych materiálov.
HPF, 3, 2014, č. 1, s. 56 – 59.

Michalička, V.: Názorné učebné pomôcky na Prvom slovenskom ev. a. v. gymnáziu v Revúcej.
HPF, 5, 2016, č. 2, s. 17 – 20.

Michalička, V.: Kohútik, názorná učebná pomôcka počiatočného čítania.
HPF, 4, 2015, č. 2, s. 72.

Vaněková, D.: Vývoj akvizičnej činnosti Múzea školstva a pedagogiky.
HPF, 5, 2016, č. 2, s. 47 – 50.

Recenzie

Bernát, L.: Dejiny Trnavskej univerzity 1635 – 1777. Zost. J. Šimončič – A. Hološová.
HPF, 1, 2012, č. 1, s. 40 – 42.

Bernát, L.: Kudláčová, B.: Dejiny pedagogického myslenia I. Počiatky vedomej výchovy a pedagogických teórií.
HPF, 1, 2012, č. 1, s. 42 – 45.

Bernát, L.: Kudláčová, B. – Rajský, A.: Európske pedagogické myslenie od moderny k postmoderne po súčasnosť.
HPF, 3, 2014, č. 1, s. 62 – 63.

Juríková, E.: Sipekiová, N: Syntax ornata seu de tribus Latinae virtutibus, puritate, elegantia, copia.
HPF, 5, 2016, č. 1, s. 45 – 47.

Michalička, V.: Lauková, O. - Bôbová, M.: Ján Mikleš – vedec a pedagóg.
HPF, 1, 2012, č. 1, s. 39 – 40.

Michalička, V.: Pšenák, J.: Slovenská škola a pedagogika 20. storočia.
HPF, 1, 2012, č. 2, s. 92 – 93.

Michalička, V.: Dubovský, D.: Svätýňa osvety a vzdelanosti.
HPF, 1, 2012, č. 2, s. 93 – 94.

Michalička, V.: Lukáč, E.: Prof. PhDr. Andrej Čuma (1927 – 1998), vysokoškolský pedagóg,
komeniológ.
HPF, 1, 2012, č. 2, s. 95 – 96.

Michalička, V.: Národné pedagogické múzeum a knižnica J. A. Komenského (1982 – 2012).
Nástin histórie.
HPF, 1, 2012, č. 2, s. 96.

Michalička, V.: Drenko, J.: Topografia dejín škôl v Novohrade I.
HPF, 2, 2013, č. 1, s. 66.

Michalička, V.: Pšenák, J.: Dejiny školstva a pedagogiky.
HPF, 2, 2013, č. 2, s. 35.

Michalička, V.: Bernát, L.: Životopisný slovník pedagógov jezuitského gymnázia v Trenčíne
v rokoch 1649 – 1773.
HPF, 3, 2014, č. 1, s. 61.

Michalička, V.: Tomisová, E.: Zabudnuté osudy škôl Starej Turej.
HPF, 3, 2014, č. 1, s. 62.

Michalička, V.: Lukáč, E.: Evanjelici v školských dejinách Prešova v 20. storočí.
HPF, 4, 2015, č. 1, s. 55

Michalička, V.: Kowalská, E.: Osvietenské školstvo (1771 – 1815): Nástroj vzdelania a
disciplinizácie.
HPF, 5, 2016, č. 1, s. 44 – 45.

Správy

Bernát, L.: Medzinárodná konferencia 1681 – 1781. Storočie protestantizmu v Uhorsku.
HPF, 1, 2012, č. 1, s. 45 – 46.

Danek, J.: Profesor PhDr. Ondrej Baláž, DrSc. na deväťdesiatročnej životnej ceste.
HPF, 1, 2012, č. 2, s. 86 – 89.

Kol.: Životné jubileum PhDr. Daniely Vančkovej.
HPF, 5, 2016, č. 1, s. 50 – 52.

Lukáč, E.: Ján Amos Komenský a súčasná predškolská a elementárna edukácia.
HPF, 1, 2012, č. 2, s. 89 – 91.

Michalička, V.: Výstava Prvé slovenské gymnázium Revúca.
HPF, 1, 2012, 2, s. 91.

Michalička, V.: Za PhDr. Jánom Struhárom (1929 – 2013).
HPF, 2, 2013, č. 1, s. 62.

Michalička, V.: Návšteva z Naardenu.
HPF, 2, 2013, č. 1, s. 65.

Michalička, V.: Blahoželanie historikovi Dušanovi Dubovskému k životnému jubileu.
HPF, 2, 2013, č. 2, s. 32 - 33.

Michalička, V.: Nad historicko-pedagogickým dielom Petra Vajcika.
HPF, 4, 2015, č. 1, s. 53 – 54.

Michalička, V.: Za Doc. PhDr. Miladou Brťkovou, CSc.
HPF, 4, 2015, č. 2, s. 80.

Michalička, V.: Za Dušanom Dubovským.
HPF, 5, 2016, č. 1, s. 50.

Michalička, V.: My, školou povinní.
HPF, 5, 2016, č. 2, s. 53.

Šimek, J.: Juraj Ribay (1754 – 1812).
HPF, 2, 2013, č. 1, s. 62 – 65.

Vaněk, M.: Slovinské školské múzeum v Ľublňani.
HPF, 2, 2013, č. 2, s. 33 – 34.

Vozárová, L.: K životnému jubileu Martina Kleina.
HPF, 3, 2014, č. 1, s. 60.

ts: 85. výročie Školy úžitkového výtvarníctva.
HPF, 4, 2015, č. 2, s. 79.

RECENZIE

Kudláčová, B. (ed.): Pedagogické myslenie, školstvo a vzdelávanie na Slovensku v rokoch 1918 – 1945. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2016. 401 s. + obr. príl. ISBN 978-80-8082-955-1.

Publikácia je hodnotná tým, že vznikla z popudu vedúcej autorského kolektívu Prof. PhDr. Ing. Blanky Kudláčovej, PhD. v rámci ňou gestorovaného projektu VEGA Pedagogické myslenie na Slovensku od roku 1918 po súčasnosť. Predmetný zborník v troch častiach prináša výstupy 18 autorov.

V prvej časti sa autori troch príspevkov zaoberajú problematikou metodologických východísk, spoločensko-politického a historicko-filozofického kontextu Slovenska v rokoch 1918 – 1945. Tu je najzaujímavejšia zrejme úvodná štúdia B. Kudláčovej, ktorá podáva prehľad vývoja historicko-pedagogického bádania na Slovensku, prehľad najvýznamnejších predstaviteľov a tematický rozptyl ich odborného zamerania. Autorka, vychádzajúc zo zahraničnej literatúry, vyslovuje niekoľko zaujímavých a inšpiratívnych téz, ktoré sú spojené s problémom zefektívnenia historicko-pedagogického bádania.

Druhá časť publikácie prináša celkovo šesť statí zaoberajúcich sa parciálnymi historickými témami. Či už je to problematika počiatkov pedagogického diskurzu (B. Kudláčová), recepcie svetového pedagogického myslenia v slovenskej pedagogike (M. Krankus), filozoficko-pedagogické východiská tvorby J. Ččetku (M. Wiesenganger), reformného hnutia na Slovensku (E. Lukáč), konštituovanie špeciálnopedagogickej teórie a praxe (V. Lechta) či problematiku pedagogických časopisov (Z. Lopatková). Ide tu o niekoľko zaujímavých príspevkov, ktoré po prvý raz hlbšie skúmajú danú tému a rozširujú ich poznanie.

Tretia, najrozsiahlejšia časť je zameraná na problematiku školského systému a výchovno-vzdelávaciu problematiku školstva na Slovensku v medzivojnovom období. V hľadáčkovi záujmu jednotlivých autorov je to otázka vývoja školského systému a jej legislatívy, personálna a jazyková otázka školskej politiky, počiatky a rozvoj vysokého školstva, vzdelávanie učiteľov, dievčat, organizácia katolíckeho školstva a ďalšie.

Celý zborník je doplnený menným registrom, notickami o autoroch a obrazovou prílohou. Možno len konštatovať, že uvedená publikácia patrí medzi najzdarilejšie, ktoré v uplynulom roku obohatili slovenskú historicko-pedagogickú literatúru. Tým viac, že aktivita riešiteľského kolektívu bude pokračovať aj v budúcom období skúmaním školského a pedagogického diania po roku 1945.

Vladimír Michalička

Šimek, J.: Historie školních budov. Od tereziánských reforem po současnost. Praha: Národní pedagogické muzeum a knihovna J. A. Komenského, 2016. 268 s. ISBN 978-80-86935-35-5.

K zaujímavým aktivitám českého Národného pedagogického múzea a knižnice J. A. Komenského v Prahe patrí aj vedecký výskum. Jedným z výstupov je predmetná historicko-pedagogická publikácia PhDr. Jana Šimeka, PhD., odborného pracovníka múzea.

Autor sa zručne ujal historicko-pedagogickej problematiky, ktorá doteraz bola u nás i Čechách málo tematizovaná a nevyhnutne si žiadala už takéto súhrnné monografické spracovanie. Rozdelil ju do piatich kapitol, pripojil k nim záver, anglické resumé a zoznam literatúry.

V prvej kapitole zachytáva problematiku školských budov v období „starej školy“ v r. 1774 – 1869. Uvádza ju stručným prehľadom vývoja českého školstva v tomto období, základnými školskými a pedagogickými dokumentmi, podrobnejšie sa venuje školským budovám v malých obciach a v mestách. Túto časť vhodne dopĺňa dostupnými štatistikami o počte škôl, školských budovách a ich stave či počtoch žiakov. Ďalšiu časť kapitoly tvorí komentár k vlastnej výstavbe dedinských škôl, k nej pripája aj prepis autentických spomienok na „starú školu“, t. j. popis stavu jednotlivých súčastí školskej budovy (poloha budovy, vonkajší vzhľad, jednotlivé súčasti budovy, osvetlenie apod.). V závere kapitoly pripája aj ukážku o tom, ako sa v uvedenom čase uplatňovali požiadavky na výstavbu škôl mimo Česka. Táto kapitola (i ďalšie) je sprevádzaná početnými reprodukciami školských budov s ich podrobnejším vysvetľujúcim popisom. Drobnú výhradu možno vzniesť k pomerne všeobecnému, abstraktnému označeniu kapitoly „stará škola“, takéto označenie nemá jednoznačný časový medzník.

Podľa tejto štruktúry postupuje autor aj v ďalších kapitolách – o období „novej školy“ (1869 – 1918), v kapitole Tradícia i moderna: školské budovy v medzivojnovom a povojnovom období (1918 – 1948), o socialistickej škole (1948 – 1989) a text ukončuje obdobím po roku 1989.

Pravda, problematika histórie školských budov má aj ďalšie aspekty: úzko pedagogické a didaktické, technicko-stavebné, má svojich významných tvorcov, čo autor vo svojom diele len naznačil. K nesporným kladom recenzovanej práce však patrí hlboký ponor do uvedenej historicko-pedagogickej problematiky, orientácia v doteraz publikovaných dielach, prehľadnosť výstavby textu, zrozumiteľný štýl ako aj bohatá obrazová dokumentácia. Rovnako to platí aj o polygrafickej úprave monografie. Aj z týchto dôvodov sa domnievame, že autorova História školských budov si nájde pozorných čitateľov a možno bude inšpirovať historikov školstva k ďalším výskumom.

Vladimír Michalička

ANOTÁCIE

Durovics, A. - Kóna, P. (zost.): Študenti vyšších tried prešovského kolégia 1667 – 1850. Budapešť: L. Eötvös Egyetem, 2015. 502 s.

Dvojazyčný maďarsko-slovenský zborník prináša dve obsiahlejšie štúdie o Prešovskom evanjelickom kolégiu do polovice 19. stor. a materiálovú štúdiu Študenti vyšších tried Prešovského evanjelického kolégia 1667 – 1850, pripojené sú miestny a menný register. (vm)

Bernát, L. a kol.: Korešpondencia Jána Kvačalu s Josefom Krumpholcom. Bratislava: Eko-konzult, 2016. 441 strán. ISBN 978-80-8079-238-1.

Autor sa dlhodobo venuje spracovávaniu korešpondencie Jána Kvačalu s poprednými vedeckými a pedagogickými pracovníkmi svojej epochy. V tomto rozsiahlom zväzku publikuje Kvačalovu korešpondenciu s vysvetľujúcimi poznámkami, pripája bohatý poznámkový aparát, registre, zoznamy prameňov a použitej literatúry a obrazovú prílohu. Celý zväzok uvádza hutnou úvodnou štúdiou. (vm)

Škola základ života... História školstva v archívnych dokumentoch. Eds. I. Červenková, D. Tvrdoňová. Bratislava: Slovenský národný archív, 2016. 519 s. ISBN 978-80-971767-3-0.

Precízne edične pripravený zborník referátov a vystúpení z rovnomennej konferencie prináša celkovo 33 hodnotných a v mnohom objavných príspevkov, ktoré z rozličných pohľadov mapujú vývoj školstva, výchovy a vzdelávania na Slovensku, prínos pedagogických a učiteľských osobností a udalostí školského života v rôznych historických obdobiach ako sa javia v archívnych dokumentoch. (vm)

Syruček, M. - Svoboda, J.: Kam zmizely insignie Karlovy univerzity. 70 let pátrání po 700 let starých symbolech české historie. Praha: Cosmopolis, 2015. 183 s. ISBN 978-80-247-5723-0.

Nevelká publikácia obsahuje krátky prehľad stáročnej histórie Karlovej univerzity v Prahe od jej vzniku do Protektorátneho obdobia. Dopĺňa ju popis dramatického pátrania po stratených (odcudzených) insígniách univerzity po porážke fašizmu. (vm)

Gejdoš, M.: Ján Kollár a jeho Plán školskej reformy. Ružomberok: Verbum, 2015. 83 s., obr. príl. ISBN 978-80-561-0283-1.

Monografia prináša jednak stručný prehľad života Jána Kollára, charakteristiku jeho pedagogickej literárnej tvorby, najmä však podrobný komentár textu Kollárovo reformného návrhu. (vm)

Palárik, M. - Prelovská, D.: Lexikón udalostí slovenského múzejníctva v 20. storočí I. (1900 – 1960). Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa, 2015. 186 s. ISBN 978 -80-558-0920-5.

Prehľadná dokumentárna práca, ktorá v podobe kalendária zachytáva najvýznamnejšie udalosti v slovenskom múzejníctve, aktivity múzeí a podobne do roku 1960 (vrátane). (vm)

Pokyny pre prispievateľov periodika Historicko pedagogické fórum

Historicko – pedagogické fórum vychádza dvakrát za rok. Uverejňuje pôvodné autorské príspevky v kategóriách Dejiny pedagogiky, Školské múzejníctvo, Recenzie, Anotácie, Kronika a Správy. Sú vítané odborné príspevky z histórie pedagogického myslenia, dejín jednotlivých škôl a osobností z oblasti školstva a pedagogiky.

Pri príprave príspevok žiadame autorov o dodržiavanie citačnej normy STN ISO 690 – Dokumentácia, poznámky a citácie udávať vo forme poznámok pod čiarou k aktuálnej strane, zarovnanie textu do bloku. K príspevku je potrebné pripojiť abstrakt v slovenskom jazyku na max. 10 riadkov, kľúčové slová, použitú literatúru a stručný životopis autora s kontaktom. Obrázky a tabuľky je potrebné označiť číslom a stručným popisom.

Prosíme používať písmo Times New Roman, veľkosť 12, jednoduché riadkovanie.

Kontakt na redakciu:

PhDr. Vladimír Michalička, CSc., vlado0123@azet.sk

Mgr. Miroslava Slezáková, PhD., Múzeum školstva a pedagogiky, Hálova 16, Bratislava, miroslava.slezakova@cvtisr.sk

Číslo 1/2017 Historicko-pedagogického fóra (Internetový časopis pre dejiny pedagogiky a školské múzejníctvo) zostavila dočasná redakčná rada: PhDr. Vladimír Michalička, CSc. (Bratislava), Doc. PhDr. Eduard Lukáč, PhD. (Prešov), PaedDr. Lucia Vozárová, PhD., PhDr. a ThMgr. Libor Bernát, CSc. (Trenčín), Mgr. Miroslava Slezáková, PhD. (Bratislava) (Bratislava). Technická spolupráca: Mgr. Zuzana Kunšteková. (Bratislava).